

Alaealisele lapsele elatise arvutamise korra muutmine
Rakendamispraktika analüüs

Autorid:
PhD Tiina Mikk
Dr iur Triin Uusen-Nacke
Anastassia Stalmeister

Detsember 2023

1.	Analüüsi eesmärk ja kohtupraktika valim.....	3
2.	Elatise arvutamise uus kord: eesmärk ja arvutamise alused	4
2.1.	Elatise arvutamise korra eesmärk: paindlikkus ja õiglus.....	4
2.2.	Elatise arvutamise uus kord: arvutamise alused	5
2.3.	Elatise arvutamise uus kord: täiendavad eesmärgid	7
2.4.	Elatise arvutamise menetluslikud aspektid	10
3.	Lapsetoetus ja lasterikka pere toetuse arvestamine elatise summa määramisel	11
3.1.	Peretoetuste arvestamise uued põhimõtted ja muudatuse eesmärk.....	11
3.2.	Peretoetuste loetelu	12
3.3.	Lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvutamise põhimõtted	12
3.4.	Peretoetuste arvestamine kohtu omal algatusel	15
3.5.	Lasterikka pere toetuse arvestamine kärgpere korral.....	18
3.6.	Peretoetused: tuvastatud probleemid ja lahendusettepanekud.....	19
4.	Vanemaga koosveedetava aja arvestamine elatise summa määramisel.....	20
4.1.	Vanemaga koosveedetava aja arvestamise põhimõtted ja muudatuse eesmärk.....	20
4.2.	Kohustatud vanemaga koosveedetavate ööpäevade arvutamine	21
4.3.	Elatise summa vähendamine kohustatud vanemaga koosveedetud aja võrra	24
4.4.	Kohustatud vanemaga koosveedetud aja kindlaksmääramine kohtu omal algatusel 26	
4.5.	Kohustatud vanemaga koosveedetav aeg: tuvastatud probleemid ja lahendusettepanekud	27
5.	Vanemate varalise seisu arvestamine elatise suuruse määramisel.....	28
5.1.	Kohustatud vanemaga koosveedetava aja arvestamise põhimõtted ja muudatuse eesmärk.....	28
5.2.	Elatise suurendamise õiguspoliitilised kaalutlused.....	31
5.3.	Elatise suurendamine kohtupraktikas	31
5.3.1.	Sissejuhatavalt.....	31
5.3.2.	Lapse suuremad vajadused	32
5.3.3.	Kohustatud vanema tegelik sissetulek Vabariigi keskmise brutokuupalga asemel 34	
5.3.4.	Vanemate sissetulekute ebavõrdsus	35
5.4.	Vanemate varalise seisu arvestamine: tuvastatud probleemid ja lahendusettepanekud	36
6.	Muud tähelepanekud.....	37
6.1.	Resolutsiooni täidetavus	37
6.2.	Tagaseljaotsused	39
7.	Peamised järeldused.....	40

1. Analüüsi eesmärk ja kohtupraktika valim

1. jaanuaril 2022. aastal jõustusid perekonnaseaduse (PKS) muudatused¹, millega muudeti alaealise lapse elatise arvutamise korda. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (474 SE) seletuskirja kohaselt (edaspidi: elatise arvutamise korra seletuskiri) asendati varasem, seadusega kindlaksmääratud ja kõikidele lastele ühteviisi kehtivast miinimumelatise summast lähtuv elatise arvutamise kord õiglasemate ja paindlikumate elatise arvutamise alustega.² Uue korra kohaselt ei olene miinimumelatise summa enam Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäärast³, vaid arvestab iga lapse reaalseid vajadusi, kohustatud isiku võimalusi ja lapsega koos veedetavat aega, ülalpidamist saama õigustatud laste arvu ning perele makstavat lapsetoetust ja lasterikka pere toetust.⁴ Niisiis võib elatise arvutamise uue korra järgi PKS § 101 alusel arvutatud elatis ehk nn miinimumelatis olla iga lapse puhul erinev.⁵

Käesolev analüüs on valminud Justiitsministeeriumi tellimusel. Ministeeriumi koostatud lähteülesande kohaselt on analüüsi eesmärk anda ülevaade sellest, kuidas on uus elatise arvutamise kord praktikas rakendunud, tuvastada probleemid, mis on uue korra rakendamisega ilmnunud ja teha omapoolsed ettepanekud, kuidas tuvastatud probleeme lahendada. Seejuures on analüüsi autoritel palutud keskenduda esmajoonel järgmistele küsimustele:

1. Kuidas on kohus tõlgendanud ja rakendanud PKS § 101 lg-t 5, mille kohaselt vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel?
2. Kuidas on kohus tõlgendanud ja rakendanud PKS § 101 lg-t 6, mille kohaselt vähendatakse elatise summat proportsionaalselt kohustatud vanemaga koos veedetava ajaga?
3. Kas ja millisel määral on kohus kõigis elatise nõudega asjades hinnanud vanemate varalist seisu?

Lähteülesandega kooskõlas peatatakse analüüsis nii materiaal- kui ka menetlusõiguslikel küsimustel, võttes aluseks alates 1. jaanuaril 2022 algatatud elatise nõudega kohtuasjade toimikud, mis on kohtuinfosüsteemis (KIS) kättesaadavad. Analüüs põhineb juhusliku valimi meetodi alusel kogutud 87 maa- ja ringkonnakohtu lahendil. Valimis on 28 Viru Maakohtu lahendit, 26 Tartu Maakohtu lahendit, 17 Harju Maakohtu lahendit, 1 Pärnu Maakohtu lahend, 8 Tartu Ringkonnakohtu lahendit ja 7 Tallinna Ringkonnakohtu lahendit. Hõlmatud on nii menetlused, mille lõpplahend oli analüüsi koostamise hetkel jõustunud, kui ka menetlused, mille lõpplahendid olid analüüsi koostamise hetkel veel jõustumise ootel. Menetlustes, milles maakohtu lahend on vaidlustatud, on juhul, kui ringkonnakohus on jõudnud lõpplahendini, püütud käsitleda nii maa- kui ka ringkonnakohtu otsust. Valim hõlmab ka tagaseljaotsuseid (7),

¹ RT I 2009, 60, 395; RT I, 22.12.2021, 2.

² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (474 SE) eelnõu seletuskiri, lk 1.

³ 2021. aastal oli miinimumelatise summaks 292 eurot kuus ühe lapse kohta.

⁴ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (474 SE) eelnõu seletuskiri, lk 3.

⁵ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160 p 14.

hagi õigeksvõtul põhinevad otsuseid (5) ja kompromissil põhinevaid lahendeid (5), samuti menetlusi, milles maakohus on keeldunud hagi menetlusse võtmisest või jätnud hagi läbi vaatamata (6). Kuigi üldjuhul on laste seaduslikuks esindajaks, kes elatise hagi lapse nimel esitab, ema, hõlmab valim ka lapse isa poolt esitatud elatise nõudeid ema vastu.

Analüüs keskendub uue elatise arvutamise korra kolmele kriteeriumile: peretoetused, vanemaga koosveedetud aeg ja vanema varaline seis.⁶ Analüüsi käigus tuli aga ilmsiks mitmeid küsimusi, millele autorid samuti tähelepanu juhivad. Arvestades tellija koostatud lähteülesannet, otsustasid analüüsi autorid peatuda täiendavalt eelkõige järgmistel menetlusõiguslikel küsimustel:

- hagiavalduse sisu ja vorm, mh ka see, kas avaldus oli esitatud kohtusse pöördumise lihtsustamiseks koostatud avalikult kättesaadaval elatise hagiavalduse vormil;⁷
- kohtu roll elatisasjade menetlemisel, sh menetlustoimingute tegemine kohtu omal algatusel ja selgituskohustuse täitmine;
- kohtumenetluse kestus;
- kohtuotsuse resolutsiooni sõnastus;
- tagaseljaotsused.

2. Elatise arvutamise uus kord: eesmärk ja arvutamise alused

2.1. Elatise arvutamise korra eesmärk: paindlikkus ja õiglus

PKS § 99 lg 1 järgi määratakse ülalpidamise ulatus kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. Sama paragrahvi teise lõike järgi arvestatakse ülalpidamise kindlaksmääramisel õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sealhulgas tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi, alaealise ülalpeetava puhul ka tema kasvatamise kulutusi.

Riigikohus on juba enne uue alaealise lapse elatise arvutamise korra jõustumist 1. jaanuarist 2022. a kehtinud õiguse pinnalt leidnud, et elatise asja lahendades peavad kohtud arvestama, et PKS § 99 lg-te 1 ja 2 alusel ülalpidamise ulatuse kindlaksmääramisel tuleb arvestada nii lapse vajaduste kui ka vanemate võimalustega.⁸ Lapse tavalist elulaadi kujundavad vanemate käsutuses olevad varalised vahendid ning igasugune vanemate varalise seisundi muutus (sh sissetuleku suurenemine või vähenemine) mõjutab otseselt lapse tavalist elulaadi ning sellest tulenevalt ka lapse ülalpidamise ulatust.⁹ 1. jaanuaril 2022 jõustunud seadusmuudatuse eesmärk oli **luua alaealisele lapsele elatise kindlaksmääramise kord, mis vastab Eesti elustandardile ja on paindlik**.¹⁰ Seejuures on seadusandja pidanud vajalikuks *täiendada* miinimumelatisest suurema elatise väljamõistmise aluseid.¹¹

⁶ Kuivõrd lähteülesanne hõlmas üksnes uue elatise arvutamise kolme kriteeriumi (kohustatud vanema sissetulek, peretoetused ja vanemaga koosveedetud aeg), ei hõlma analüüs PKS §-s 101 sätestatud muid kriteeriume, sh nn mastaabisäästu kriteeriumit.

⁷ Kättesaadav Eesti kohtute veebilehel. – <https://www.kohus.ee/dokumendid-ja-vormid/hagiavaldus-lapsele-elatise-valjamoistmiseks> (27.12.2023).

⁸ RKTko, 27.10.2021, 2-19-18022, p 11.

⁹ RKTko 19.04.2017, 3-2-1-15-17, p 12.

¹⁰ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 3.

¹¹ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 8 - 9.

2.2. Elatise arvutamise uus kord: arvutamise alused

Uus elatise summa arvutamise kord muutis senist elatise arvutamise korda oluliselt. 1 jaanuaril 2022 jõustunud perekonnaseaduse muudatustega kehtestati uued kriteeriumid, mida tuleb elatise summa kindlaksmääramisel arvesse võtta. Uue korra kohaselt määratakse alaealise lapse elatis kindlaks järgmistest asjaoludest lähtudes:¹²

1. Aluseks võetakse pool lapse keskmisest ülalpidamiskulust kuus ehk **elatise baassumma (PKS § 101 lg 3)**. Elatise baassumma on lapse vajaduspõhise miinimumelatise uuringu lõpparuandes pakutud keskmisest standardeelarvest ehk kõikide vanuserühmade keskmisest standardeelarvest lähtuv miinimumelatise summa (181 eurot)¹³, mis ümardati eelnõu menetlemise käigus kahekümne euro võrra ülespoole, kuna eelnõu jõustumise hetkeks olid uuringu aluseks olnud algandmed juba mõnevõrra vananenud.

Baassummat korrigeeritakse iga aasta 1. aprillil eelnevate kalendriaastate tarbijahinnaindeksi (THI) muutuse võrra liitintressi põhimõttel. Esimene korrigeerimine 2021. aasta THI-ga toimus 2022. aasta 1. aprillil. Elatise baassumma muutumine THI muutuse võrra aastate lõikes on ülevaatlikult toodud allolevas tabelis:

Alates 1.01.2022	200 eurot
Alates 1.04.2022	209,2 eurot ¹⁴
Alates 1.04.2023	249,78 eurot ¹⁵

2. **Kohustatud vanema sissetulek (PKS § 101 lg 4)**. Elatise baassummale lisatakse reeglina 3% eelneva kalendriaasta Eesti keskmisest brutokuupalgast.¹⁶ See summa arvutatakse ümber vastavalt brutokuupalga muutusele iga aasta 1. aprillil. Esimene ümberarvutus 2021. aasta keskmise brutokuupalga alusel toimus 2022. aasta 1. aprillil. Vanemate kokkuleppel või kohtu poolt määratuna võib baassummale lisatav protsent olla keskmise brutokuupalga asemel 3% kohustatud vanema tegelikust kuutasust.¹⁷ Elatise baassummale lisanduv vanema sissetulekust olenev summa on aastate lõikes ülevaatlikult toodud allolevas tabelis:

Alates 1.01.2022	43,44 eurot
Alates 1.04.2022	46,44 eurot ¹⁸
Alates 1.04.2023	50,55 eurot ¹⁹

Kokkuvõtvalt annavad kaks esimest elatise arvutamise kriteeriumi elatise summaks:

¹² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 1 - 2.

¹³ Lapse vajaduspõhine miinimumelatis: uuringu lõpparuanne. Kättesaadav: <https://www.just.ee/media/491/download> (02.01.24).

¹⁴ Allikas: justiitsministeerium. – <https://www.just.ee/miinimumelatis> (11.12.2023).

¹⁵ Allikas: justiitsministeerium. – <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023).

¹⁶ Aastal 2020 oli keskmine brutokuupalk 1448 eurot, millest 3% on ümardatult 43 eurot. Vt <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/palk-ja-toojoukulu/keskmise-brutokuupalk>.

¹⁷ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 1.

¹⁸ Keskmine brutopalk 2021. aastal oli 1 548 eurot ja 3% sellest on 46,44 eurot. – Justiitsministeeriumi veebileht <https://www.just.ee/miinimumelatis> (11.12.2023).

¹⁹ Keskmine brutopalk 2022. aastal oli 1 685 eurot ja 3% sellest on 50,55 eurot.

1.01.2022 – 31.03.2022	200 + 43,44 = 243,44
1.04.2022 – 31.03.2023	209,2 + 46,44 = 255,64
1.04.2023 – 31.03.2024	249,78 + 50,55 = 300,33

- 3. Peretoetused (PKS § 101 lg 5).** Elatise summa kindlaksmääramisel võetakse arvesse lapsetoetust (perehüvitiste seadus (PHS) § 17 lg 3) ja lasterikka pere toetust (PHS § 18 lg-d 2 ja 3, PHS § 21¹). Vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada nende toetuste arvel. Seega kui toetused laekuvad elatist taotlevale poolele, nagu see üldjuhul on, arvatakse toetuse osa seadusega ettenähtud ulatuses elatise summast maha. Peretoetuste summat on alates uue elatise arvutamise korra jõustumisest alates mitu korda muudetud. Ülevahtlikult on muudatused toodud allolevas tabelis:

Lapsetoetus 1.01.2022 – 31.12.2022	60 eurot (esimene ja teine laps)
	100 eurot (kolmas ja järgmine laps)
Lapsetoetus alates 1.01.2023 (tagasiulatuvalt ²⁰)	80 eurot (esimene ja teine laps)
	100 eurot (kolmas ja järgmine laps)
Lasterikka pere toetus 1.01.2022 – 31.12.2022	300 eurot (kolm kuni kuus last)
	400 eurot (seitse ja enam last)
Lasterikka pere toetus 1.01.2023 – 31.12.2023 (tagasiulatuvalt ²¹)	650 eurot (kolm kuni kuus last)
	850 eurot (seitse ja enam last)
Lasterikka pere toetus alates 1.01.2024	450 eurot (kolm kuni kuus last)
	650 (seitse ja enam last)
Kolmikute või enamaarvuliste mitmike toetus alates 1.01.2022	1000 eurot

Lisaks toetuste summa muutumisele on muutunud ka lasterikka pere toetuse mahaarvamise põhimõtted. Lapsetoetuse mahaarvamise põhimõtted on uue elatise summa arvutamise korra jõustumise hetkest alates püsinud samasugused, muutunud on üksnes lapsetoetuse summa. Uue korra jõustumise hetkel oli minimaalne mahaarvatav summa pool lapsetoetusest ehk 30 eurot, analüüsi koostamise hetkel on see summa 40 eurot. Lasterikka pere toetuse mahaarvamise põhimõtted muutusid 1. veebruaril 2023, kui jõustus PKS § 101 lg 5 muudatus, mille kohaselt võetakse elatise arvutamisel arvesse üksnes pool lasterikka pere toetusest, mis arvestatakse mõlema vanema kasuks ja jagatakse võrdselt toetust saava pere kõigi laste vahel.²²

- 4. Kohustatud vanemaga koosveedetav aeg (PKS § 101 lg 6).** Kui laps viibib koos kohustatud vanemaga aasta jooksul keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat proportsionaalselt kohustatud vanemaga koos veedetava ajaga.
- 5. Elatist saavate laste arv samas peres (PKS § 101 lg 7).** Kuna mitut last korruga kasvatades on mõningad kulud väiksemad, siis on alates teisest lapsest elatise summa

²⁰ RT I 08.07.2016, 1; RT I, 11.01.2023, 2 - jõust. 01.02.2023, rakendatakse tagasiulatuvalt alates 01.01.2023.

²¹ RT I 08.07.2016, 1; RT I, 11.01.2023, 2 - jõust. 01.02.2023, rakendatakse tagasiulatuvalt alates 01.01.2023.

²² RT I 2009, 60, 395; RT I, 11.01.2023, 2 - jõust. 01.02.2023.

15% väiksem kui esimese lapse elatise summa. Elatise summat ei vähendata mitmike puhul ja laste puhul, kelle vanusevahe on suurem kui kolm aastat.

Eelnevast nähtub, et uue elatise arvutamise korra puhul ei saa enam rääkida ühest kindlast miinimumelatise summast, vaid igale lapsele väljamõistetav miinimumelatis sõltub mitmest erinevast asjaolust.²³ Muudatused elatise arvutamise korras ei ole aga muutnud põhimõtet, et kui elatise nõude esitavad mitu last, tuleb iga lapse elatis eraldi välja arvutada ja välja mõista.

Kohus **võib suurendada** uute kriteeriumide alusel arvutatud elatise summat lähtuvalt lapse tegelikest vajadustest, kummagi vanema sissetulekust või lapsega seotud kulutuste tegelikust jaotusest vanemate vahel. Kui kohustatud vanema sissetulek on keskmisest suurem, siis võib lisada elatise baassummale näiteks 3% kohustatud vanema tegelikust sissetulekust keskmise brutokuupalga asemel.²⁴ Eeltoodud kriteeriumide alusel arvutatud elatisega võrreldes **väiksemas summas** võib kohus elatise välja mõista vaid mõjuval põhjusel (PKS § 102 lg 2). Perekonnaseaduse § 102 lõikes 2 toodud mõjuvate põhjuste näidisloetelu jääb samaks: vanema töövõimetus või olukord, kus vanemal on teine laps, kes elatise väljamõistmise korral PKS §-s 101 sätestatud ulatuses osutuks varaliselt vähem kindlustatuks kui elatist saav laps.²⁵

2.3. Elatise arvutamise uus kord: täiendavad eesmärgid

Nagu eespool märgitud, on uue elatise arvutamise korra kehtestamise eesmärk senisest paindlikum ja õiglasem elatise arvutamise kord. Elatise arvutamise korra seletuskirjast nähtub, et seadusandjal oli uue elatise korra kehtestamisel veel teisigi eesmärgi.

Nii märgitakse seletuskirjas, et seni kehtinud miinimumelatis ei täitnud enam kohtumenetluses lihtsustavat funktsiooni ega kaitsnud alati elatist saava lapse huve. Senise korra puudusena toodi välja ka see, et töötasu alammäärast lähtuv elatis oli valdava osa kohustatud isikute jaoks liiga kõrge ega kajastanud lapsele tehtavaid tegelikke kulutusi, elatist saavate laste arvu, kohustatud isiku varalist seisundit ega tema poolt lapsega koos veedetava aja hulka. Miinimumpalga kiire tõusu tõttu sattusid paljud elatist maksma kohustatud vanemad tahtmatult võlgniku staatusesse, kuna miinimumelatise maksmine käis neile üle jõu. See tõi kaasa olukorra, kus kohtud menetlesid elatisasju üha sagedamini algselt erandina planeeritud elatise vähendamise nõude alusel. Eeltoodust johtuvalt leidis seadusandja, et elatisvaidluste lahendamine kohtus oli muutunud keeruliseks ja tõi pooltele sageli kaasa suured õigusabikulud ja ajakulu.²⁶ Lisaks oli kohtulahendi täitmine raske ja täitmine võis toimuda väga pika aja jooksul.

Elatise arvutamise korra seletuskirjast nähtub ühtlasi, et eelnõuga kavandatud muudatuste tulemusel tuleks edaspidi elatise summa kindlaksmääramisel võtta senisest rohkem arvesse iga konkreetse juhtumi asjaolusid ja kohtunike tööd peaks lihtsustama ja kiirendama uue elatise arvutamise korra selged kriteeriumid. Lihtsam kohtumenetlus peaks omakorda aitama hoida kokku menetlusosaliste aega ja ressursse. Elatise summa sidumine elatist maksma kohustatud

²³ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 1-2.

²⁴ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 2.

²⁵ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 2.

²⁶ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 3.

vanema sissetulekuga peaks aitama vältida nende vanemate heitumist ja täitemenetluses võlgniku staatusesse sattumist.²⁷ Lisaks võib see ka avaldada kaudset mõju vanema ja lapse omavahelisele suhtele.

Analüüsi autorid nõustuvad, et uus elatise arvutamise kord annab võimaluse arvestada varasemast enam iga lapse vajadustega ja kohustatud vanema võimalustega. Kuigi käesoleva analüüsi eesmärk ei ole analüüsida seda, kas ja kui paljude kohustatud vanemate jaoks on uue korra alusel arvutatud elatis liiga kõrge ja kui paljude laste jaoks on see liiga madal, nähtub eespool toodud elatise baassumma ja vanema sissetuleku kriteeriumi alusel arvutatud ja iga-aastaselt indekseeritavate summade tõusust, et kahe aastaga on kahe esimese kriteeriumi alusel arvutatav elatise summa tõusnud 60 eurot (vt eespool lk 7). Kui elatis arvutataks endiselt nn vana korra alusel, siis oleks miinimumelatis 2022. aastal 327 eurot, 2023. aastal 362,5 eurot ja 2024. aastal 410 eurot. Elatise tõus kahe aasta jooksul oleks seega varasema elatise arvutamise korra järgi 83 eurot. Seega, ainuüksi kahe esimese kriteeriumi alusel ei saa väita, et elatise summa tõus oleks oluliselt aeglustunud. Vahe elatise summa suuruses enne ja pärast elatise arvutamise korra muutumist ilmneb juhul, kui uue elatise arvutamise korra kahe esimese kriteeriumi alusel arvutatud elatise summast arvata maha peretoetused. Arvestades, et lapsetoetusi saab üldjuhul lapsega kooselav vanem, on uue korra alusel arvutatava elatise summa kasv kahe aasta jooksul 46,89 eurot (arvestades lapsetoetust oleks kuni 31.03.2022 miinimumelatis 213,44 eurot, 1.04.2022-31.12.2022 oleks see 225,64 eurot, 01.01.2023-31.03.2023 oleks see 215,64 eurot ja alates 1. aprillist 2023 oleks 260,33 eurot). Kui elatise arvutamisel on põhjendatud rakendada ka ülejäänud PKS §-s 101 toodud kriteeriume, väheneb elatise summa veelgi.

Elatise arvutamise uue korra jõustumise hetkel oli olukorras, kus elatist maksti ühele lapsele ja kohustatud vanemal oli Eesti keskmine sissetulek, elatise summa 213 eurot kuus.²⁸ Allolevast tabelist on näha, et juhul, kui analüüsi koostamise hetkel tuleks elatise summa arvutada nõ vana korra kohaselt, oleks miinimumelatise summa 100 eurot suurem kui uue korra alusel arvutatud elatis (eeldusel, et elatis mõistetakse välja ühele lapsele, arvestades baassummat ja vanema sissetulekut arvutatuna Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast ja lapsetoetust). Nimetatud asjaoludel uue korra alusel arvutatud elatis moodustab orienteeruvalt 30-35% töötasu alammäärast.

Aasta	Töötasu alammäär	Miinimumelatis vana korra järgi (50% töötasu alammäärast)	Elatis uue korra järgi 01.01.-31.03	Elatis uue korra järgi 01.04.-31.12
2022	654	327	213,44 32,64% töötasu alammäärast	225,64 34,5% töötasu alammäärast
2023	725	362,5	215,64 (suurenes lapsetoetus) 29,74% töötasu alammäärast	260,33 35,91% töötasu alammäärast
2024	820	410	260,33 31,75% töötasu alammäärast	

²⁷ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 3.

²⁸ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 2.

Analüüsi valimisse sattunud lahenditest nähtub, et 10 juhul on kohtud välja mõistnud miinimumelatisest suurema elatise, kusjuures suurim väljamõistetud elatis on 400 eurot kuus (kohtu hinnangul olid lapse põhjendatud kulud üle 1100 euro kuus). Eeltoodust võib tekkida hoopis vastupidine küsimus – kas kehtiva õiguse alusel arvatav miinimumelatis on piisav? Kuigi miinimumelatis suurendamist on kohtupraktikas seni ette tulnud vähe, võimaldab uus elatise kindlaksmääramise kord ka selliseid juhtumeid paindlikult lahendada, sh kohtu omal algatusel. Analüüsi autorid julgustavad seda võimalust põhjendatud juhtudel kasutama.

Mõnevõrra ennatlik oleks ka praegusel hetkel väita, et uus elatise arvutamise kord on muutnud elatise arvutamise lihtsamaks. Jättes kõrvale küsimuse, kas kohtutel tuleb uue korra alusel lahendada varasemast vähem miinimumelatisi vähendamise taotlusi, tuleb etteruttavalt nentida, et elatise summade arvutamine uue korra alusel on nüansirohke ja vähemalt esmapilgul mitte nii lihtne kui seadusmuudatuse seletuskirjast võib mulje jääda. Osalt on küsimus sageli muutuvates peretoetuste summas, sh tagasiulatuvalt, ja peretoetuste arvutamise põhimõtetes, osalt vajaduses indekseerida baassumma tarbijahinnaindeksi muutuse ja brutokuupalga muutusega iga aasta 1. aprillil. Suures osas on tegu siiski uuele korrale üleminekuga ootuspäraselt kaasnevate ja ületatavate probleemidega, mille osas, nagu näha, on kohtupraktika ka juba ühtlustumas.

Näiteks kui 3. jaanuaril 2022 esitatud hagiavalduse ajal oli elatise baassumma 200 eurot ja alates 1. aprillist 2022 see indekseerimise võrra suurenes, tuleb kohtul elatise väljamõistmisel arvestada kahte perioodi eraldi.

Kohtupraktikas tuleb ette sedagi, et elatise summa tuleb alates (täpsustatud) hagi esitamisest arvutada THI muutumise ja lastetoetuse määra muutumise tõttu neljas etapis:

Kuivõrd PKS § 101 lg 4 kohaselt lisandub baassummale, mis on sama paragrahvi lõike 3 kohaselt 200 eurot, kolm protsenti eelneva kalendriaasta kohta Statistikaameti kodulehel avaldatud Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast ning lähtudes asjaolust, et lisanduv summa arvutatakse vastavalt brutokuupalga muutusele iga aasta 1. aprillil, siis tuleb kohtul elatise väljamõistmisel eraldi käsitleda elatise miinimumsummat perioodil 21.03.2022 kuni 31.03.2022, perioodil 01.04.2022 kuni 31.01.2023, perioodil 01.02.2023 (tulenevalt lastetoetuste määra muutumisest) kuni 31.03.2023 ning alates 01.04.2023 ja edasi.²⁹

Perekonnaõiguslike vaidluste puhul on vaidluse kiire lahendamine iseäranis oluline. Ülalpidamisega seotud nõuete puhul näiteks seetõttu, et õigustatud isiku vajadused ja elukorraldus võivad kiiresti muutuda, samuti võib muutuda kohustatud isiku võime ülalpidamist anda. Kuigi ka elatise arvutamise uue korra mõju menetluse kestusele väljub käesoleva analüüsi piiridest, märgivad autorid tähelepaneku korras, et analüüsi valimisse sattunud maakohtute lahendite puhul on keskmine menetluse aeg 6 kuud. Kõige kauem kestis menetlus 1 aasta 9 kuud ja kõige lühemad menetlusajad on 18 päeva (õigeksvõtul põhinev otsus³⁰) ja üks kuu (tagaseljaotsused³¹).

Kuivõrd nn vana elatise arvutamise korra ühe puudusena on nimetatud suuri õigusabikulusid, soovivad analüüsi autorid – samuti tähelepaneku korras – juhtida tähelepanu ka

²⁹ HMKo 04.04.2023, 2-22-3080, p 23.

³⁰ VMKo 27.04.2022, 2-22-5234.

³¹ VMKo 06.10.2023, 2-23-12650 ja TMKo 07.07.2023, 2-23-8350.

menetluskulude jaotusele elatise asjas. Elatise uue korra kehtestamise raames muudeti ka lapse ülalpidamisasjade menetluskulude jaotuse regulatsiooni nii, et ka alaealise lapse ülalpidamisasjas kannab üldjuhul kumbki pool oma menetluskulud ise (TsMS § 164 lg 1). Muudatuse eesmärk oli välistada olukord, kus menetluskulud jäetakse lapse kui iseseisva tsiviilkohtumenetlusteovõimeta ja sissetulekuta isiku kanda. Samuti täiendati kohtu võimalusi jaotada menetluskulud üldreeglist erinevalt, andes kohtule õiguse jätta menetluskulud menetlusõigusi pahatahtlikult kasutanud vanema kanda (TsMS § 164 lg 1²).³² Analüüsitud lahendite seas on vähemalt üks lahend, kus lapse menetluskulud on jäetud maa- ja ringkonnakohtus 80% ulatuses kohustatud vanema kanda, ülejäänud menetluskulud poolte endi kanda.³³

2.4. Elatise arvutamise menetluslikud aspektid

Ülalpidamisasi on TsMS § 103 lõike 4 teise lause järgi tsiviilasi, kus lahendatakse hagi, mille esemeks on nõue seadusest tuleneva vanema ülalpidamiskohustuse täitmiseks alaealise lapse suhtes, vanemate- ja abikaasadevahelise ülalpidamiskohustuse täitmiseks ning seadusest tuleneva muu ülalpidamiskohustuse täitmiseks. Lapse elatise nõue ülalpidamise saamiseks on kõrvuti perekonnaseaduse järgse perekonna ülalpidamise kohustuse nõudega (PKS § 16). Kui lapse vanemad elavad koos, on lapse ülalpidamiskohustus täidetud reeglina siis, kui vanem täidab oma kohustust perekonda ülal pidada ja last kasvatada (PKS § 100 lg 2).

Lapse elatise kohtuvaidluse olemus erineb tavapärasest võistlevast kohtumenetlusest.³⁴ Kohus ei ole TsMS § 436 lõike 6 järgi perekonnaasjas seotud poolte esitatud asjaolude ega seisukohtadega. Küll aga on pooled elatisasjades vabad nõuet esitama ja selle suurust määrama. Riigikohus on seisukohal, et elatise arvutamise uue korra alusel otsust tehes ei ole kohus seotud poolte esitatud õiguslike väidetega. Kohus kohaldab õigust ise.³⁵ Kui hageja soovib saada elatist PKS § 101 alusel arvutatud määras, peab kohus *sõltumata poolte taotlusest* hindama, kas alaealise lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka toetuse arvel (PKS § 101 lg 5), kas elatist saab vähendada vanemaga koosveedetava aja võrra (PKS § 101 lg 6) või seetõttu, et kohustatud vanem peab tasuma elatist sama pere mitmele lapsele (PKS § 101 lg 7). Samuti tuleb kohtul Riigikohtu suuniste järgi hinnata, kas mõista elatis PKS § 102 lg 3 kohaselt välja suuremas ulatuses, kui oleks konkreetse alaealise lapse kohta PKS § 101 alusel arvutatud summa sõltumata sellest, kas pooled sellele tuginevad.³⁶ Riigikohtu seisukoht tähendab aga seda, et alates 1. jaanuarist 2022 peab kohus nimetatud asjaolusid ise hindama, sh vanema varalist seisu ja sellest tulenevat võimet suuremat elatist maksta.

Elatise arvutamisel uue korra järgi tuleb silmas pidada, et PKS § 101 alusel arvutatud elatis ehk nn miinimumelatise võib olla iga lapse puhul erinev. PKS § 101 lg-tes 5–7 toodud asjaolud mõjutavad miinimumelatise enda suurust ja tõendamiskoormise jaotust.³⁷ Kohtu selgitamiskohustus hõlmab kohustust paluda hagejal muutunud materiaalsooiguse tõttu vajaduse korral nõuet täpsustada, selgitada tõendamiskoormise muutumist ning juhtida vajaduse korral

³² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE II](#)) eelnõu seletuskiri, lk 2 – 3.

³³ TlnRgKo 31.08.2022, 2-21-1634, p 35.

³⁴ Vt T. Uusen-Nacke. Ülalpidamisnõue kohtuveskis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? – Juridica 2023/6, lk 489 jj.

³⁵ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 13.

³⁶ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160 p-d 13, 14.3, 14.4, 14.6 ja 14.8.

³⁷ TlnRgKo 31.08.2022, 2-21-1634, p 26; TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109, p 57.1.

tähelepanu täiendavate asjaolude tõendamise vajadusele. Kohtu ülesanne on välja selgitada asjaolud, mis on vajalikud PKS § 101 alusel elatise suuruse arvutamiseks.³⁸

TsMS § 230 lõike 3 kohaselt võib kohus abielu- ja põlvnemisasjas, samuti lapse huve puudutavas vaidluses, tõendeid koguda omal algatusel, kui seadusest ei tulene teisiti. See kehtib ka lapse huve puudutavas ülalpidamisvaidluses.³⁹ TsMS § 230 lõike 4 järgi tuleb poolel esitada andmeid nii sissetuleku kui ka varalise seisundi kohta ja kohus võib nõuda TsMS § 230 lõikes 4 nimetatud teavet ka erinevatelt asutustelt (TsMS § 230 lg 5). Ülalpidamisasjas võib kohus kohustada poolt esitama andmed ja dokumendid oma sissetuleku ja varalise seisundi kohta, ka saab kohus poolt hoiatades teha ise järelepärimisi (TsMS § 230 lg 4). Riigikohus on mitmes lahendis selgitanud, et kohus võib lapse huve puudutavas ülalpidamisvaidluses samuti koguda TsMS § 230 lõike 3 järgi tõendeid omal algatusel.⁴⁰

3. Lapsetoetus ja lasterikka pere toetuse arvestamine elatise summa määramisel

3.1. Peretoetuste arvestamise uued põhimõtted ja muudatuse eesmärk

Uus alaealisele lapsele elatise arvutamise kord tõi kaasa olulise muudatuse lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvestamise põhimõtetes. Uue korra kohaselt tuleb elatise summa kindlaksmääramisel peretoetusi põhimõtteliselt alati arvestada, st ainuüksi peretoetuste maksmise fakt lapsega kooselavale vanemale iseenesest annab alust PKS § 101 lg-te 3 ja 4 alusel arvutatud elatist vähendada.

Enne 1. jaanuari 2022 kehtinud perekonnaseadus peretoetuste küsimust selgesõnaliselt ei reguleerinud. Ka Riigikohtu hinnangul ei tulenenud PKS-i varasematest sätetest, nagu võiks kohus miinimumelatist üksnes seetõttu vähendada, et elatist saama õigustatud lapsel oli õigus saada lapsetoetust. Riigikohus ei välistanud, et elatise väljamõistmisel on võimalik arvesse võtta ka seda, et osa lapse vajadustest võib olla kaetud peretoetustega, kuid leidis, et kohtul on võimalik PKS 102 lg 2 kolmanda ja neljanda lause järgi vähendada alaealisele lapsele väljamõistetavat elatist alla seaduses sätestatud miinimumsuuruse üksnes mõjuval põhjusel koostoimes muude asjaoludega ja vaid juhul, kui menetlusosaline sellele tugines ja seda oli pooltega arutatud ning esiletoodud ja tõendatud asjaolud seda võimaldavad.⁴¹ Mõjuvaks põhjuseks võis Riigikohtu hinnangul olla näiteks vanemate halb varaline seisund või asjaolu, et menetlusosaline on tõendanud, et laste vajadused on miinimummäärast väiksemad, samuti asjaolu, et lapse vajadused on kaetud muul viisil (näiteks vahetu ülalpidamisega lapsega suhtlemisel või kulude jooksva katmisega, lapsetoetustega), kui asjaolu on piisavalt kaalukas, arvestades ka lapse õigustatud huve.⁴² Riigikohus on varasemates lahendites rõhutanud, et PKS § 102 lg 2 neljas lause sätestab näidisloetelu mõjuvatest põhjustest, mistõttu saab kohus selle esinemist hinnata iga üksikjuhtumi asjaolusid arvestades.⁴³

³⁸ TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109, p 57.1.

³⁹ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15 jj.

⁴⁰ Vt nt RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.1; RKTko 07.02.2018, 2-16-118651, p 15.

⁴¹ RKTko 22.03.2017, 3-2-1-174-16 p 13; RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.3; perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6.

⁴² RKTko 28.03.2018, 2-16-11905 p 18.; RKTko 9.06.2017, 3-2-1-35-17 p 28.2.

⁴³ RKTko 28.03.2018, 2-16-11905 p 18.

Uue elatise kindlaksmääramise korraga kehtestati põhimõte, et vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel (PKS § 101 lg 5). Elatise arvutamise uue korra seletuskirja kohaselt tähendab see seda, et vanema ülalpidamiskohustus on nende toetuste võrra väiksem.⁴⁴ Perekohustuste liike, eesmärgi, ulatust, määramise ja maksimise tingimusi ja korda reguleerib perekohustuste seadus (PHS). Perekohustuste seaduse § 15 kohaselt on **peretoetuste eesmärk** tagada lastega peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine. Perekohustuste seaduse eelnõu seletuskirjas selgitatakse, et alates 1990-ndate aastate algusest on peretoetusi makstud universaalsuse põhimõttel, st laste kasvatamise kulud on teatud osas jagatud kogu ühiskonna vahel. Nii on peretoetusele õigus igal lapsel sõltumata tema vanemate sissetulekust.⁴⁵ Elatise arvutamise korra seletuskirjas leitakse, et nimetatud toetuste arvestamine on põhjendatud, kuna tegemist on toetustega, mille eesmärk on pere toimetuleku parandamine.⁴⁶

3.2. Peretoetuste loetelu

Perekohustuste seaduse § 101 lg 5 sõnastusest nähtub, et seadusjärgse elatise kindlaksmääramisel võetakse arvesse üksnes lapsetoetust ja lasterikka pere toetust. Elatise arvutamise korra seletuskirja järgi ei võeta elatise summa kindlaksmääramisel *üldjuhul* arvesse muid sotsiaaltoetusi, sh ka mitte näiteks puudega lapse toetust, välja arvatud olukorras, kus last kasvatav vanem taotleb PKS § 102 lg 3 alusel elatist suuremas summas kui PKS § 101 alusel arvutatud miinimumelatis.⁴⁷ Eelnevast järeldub, et muid toetusi kui lapsetoetus ja lasterikka pere toetus saab elatise summa kindlaksmääramisel arvestada, kuid mitte PKS § 101 lg 5 alusel, vaid vastavalt kas PKS § 102 lg 2 või PKS § 102 lg 3 alusel.

Seletuskirjas toodud seisukoht on leidnud kajastamist ka kohtupraktikas. Nii on leitud, et elatist ei saa vähendada PKS § 101 lg 5 alusel puudetoetuse võrra. Kohus selgitas, et PKS § 101 lg 5 kohaselt saab elatist vähendada üksnes lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel ja muid sotsiaaltoetusi miinimumelatis arvestamisel arvesse ei võeta. Kuna hageja ei taotle elatise tasumist miinimumsummast suuremana, ei ole ka käesoleval juhul alust vähendada välja mõistetavat elatise summat hageja puudetoetuse võrra.⁴⁸ Samuti on leitud, et raske puudega lapse vajadused on võimalik muuhulgas rahuldada lapsega kooselavale vanemale makstavate sotsiaal- ja peretoetuste arvel (lahendi tegemise hetkel puude tõttu sotsiaaltoetust 41,68 eurot kuus ja töövõimetoetust keskmiselt 279,24 eurot kuus).⁴⁹

3.3. Lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvutamise põhimõtted

Vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel. Uue elatise arvutamise korra seletuskirjas selgitatakse, et elatise vähendamine peretoetuste võrra oleneb sellest, kummale vanemale toetused laekuvad. Kui toetus laekub elatist taotlevale poolele, tuleks pool toetusest elatise summast maha arvata. Kui

⁴⁴ Perekohustuste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6-7.

⁴⁵ Perekohustuste seaduse ([217 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 17.

⁴⁶ Perekohustuste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6.

⁴⁷ Perekohustuste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 7.

⁴⁸ HMKo 5.09.2022, 2-22-2557 p 7.

⁴⁹ TrtRgKo 27.02.2023, 2-22-938, p 11.

toetus läheb elatist maksvale poolele, arvatakse pool sellest summast vastavalt elatise summale juurde.⁵⁰

Samuti selgitas seadusandja toona (ja toonaste lähteandmete alusel), et selleks et saada ühe lapse kohta mahaarvatav summa, tuleks liita kokku kõik last kasvatava vanema poolt saadavad lapsetoetused ja lasterikka pere toetus ning jagada saadud summa laste arvuga ja seejärel kahega.⁵¹

Näiteks kui peres kasvab kolm last, siis tuleks mahaarvatavaks summaks ümardatult $(60 + 60 + 100 + 300) / 3 = 173$ eurot, millest ühe vanema osa iga lapse kohta oleks pool ehk ümardatult 87 eurot kuus.⁵²

Kohtupraktikas ei ole seda soovitus alati järgitud. Näiteks võib tuua lahendi, kus eraldi on arvatud nii lasterikka pere toetus kui ka lapsetoetused, kusjuures lapsetoetused on samuti iga lapse kohta eraldi arvatud. Teisisõnu on kolmanda lapse elatist vähendatud lasterikka pere toetuse võrra valemil alusel “toetuse summa : 2 : laste arvuga” ja lahendi tegemise ajal kehtinud toetuse suurusele vastavalt arvatud kolmanda lapse elatisest maha 50 eurot. Lapsetoetuse osas on aluseks võetud kolmanda lapse lapsetoetuse summa (mis on suurem kui esimese ja teise lapse lapsetoetuse summa) ja vähendatud elatist poole lapsetoetuse võrra ehk 50 eurot.⁵³ Kui aga järgida seletuskirjas antud juhust, väheneks kõikide laste elatis ühepalju. Ühtlasi langeks sellisel juhul ära ka kohtupraktikas esilekerkinud probleem, kuidas määrata laste sündimise järjekord kaksikute puhul.⁵⁴

Elatise arvutamise korra seletuskirjas rõhutatakse, et elatise summa arvestamise kaudu ei tohiks toimuda peretoetuste tasaarvestamine vanemate vahel. Kui kõikide mahaarvamiste järel oleks elatise summa negatiivne (näiteks olukorras, kus lapsed elavad olulise osa ajast ka teise vanema juures), siis sellise pere puhul ei peaks kohus elatist kummagi poole kasuks välja mõistma. Peretoetused kataksidki sel juhul teise vanema lisapanuse.⁵⁵ Kui elatise summat vähendatakse peretoetuste võrra, siis ei tohiks tekkida olukorda, kus peamiselt lapsi kasvatav peretoetusi saav vanem peaks teisele poolele maksma osa saadavast toetusest.⁵⁶

Elatise arvutamise uue korra kehtivusaja jooksul on elatise arvutamise kriteeriumite aluseks olevaid asjaolusid mitu korda muudetud. Esiteks on muutunud **lasterikka pere toetuse summad**. Uue elatise arvutamise korra jõustumise hetkel oli PHS § 17 lg 3 kohaselt lapsetoetuse suurus pere esimese ja teise lapse kohta 60 eurot, kolmanda ja iga järgmise lapse kohta 100 eurot. PHS § 21 alusel maksti vähemalt kolme lapsetoetust saama õigustatud last kasvatavale perele lasterikka pere toetust. Lasterikka pere toetuse suurus kolme kuni kuut last kasvatavale perele oli siis 300 eurot ja seitset või enam last kasvatavale perele 400 eurot. Alates 1. jaanuarist 2023. a suurenes esimese ja teise lapse toetus 80 euroni kuus (PHS § 17 lg 3), kolmanda ja iga järgmise lapse toetus jäi samaks (PHS § 17 lg 3), lasterikka pere toetus

⁵⁰ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6.

⁵¹ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6-7.

⁵² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6-7.

⁵³ TlnRgKo 30.11.2022, 2-21-8472, p-d 40, 42 ja 43.

⁵⁴ TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109 p 57.4.

⁵⁵ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6-7.

⁵⁶ Justiitsministeeriumi selgitus elatiskalkulaatori juures ministeeriumi veebilehel. Kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023).

kolme kuni kuue lapselise pere puhul suurenes 650 euroni kuus (PHS § 21 lg 2) ning 7 ja enama lapselise pere puhul 850 euroni kuus (PHS § 21 lg 2). Seadusandja selgituste kohaselt on muudatuse eesmärk parandada lastega perede toimetulekut, toetada sündimust ja tagada lasterikaste perede toetuse seos palga- ja elukalliduse tõusuga. Eritähelepanu on ühe vanemaga peredel ja lasterikastel peredel ehk peretüüpidel, kus on keskmisest suurem vaesusrisk või kus laste kasvatamisega kaasnevad perele suuremad kulud.⁵⁷ Lapsetoetuse summa muutumist ei ole analüüsi koostamise ajal ette näha, kuid alates 1. jaanuarist 2024 väheneb lasterikka pere toetus: kolme kuni kuue lapselise pere puhul on see 450 eurot kuus (PHS § 21 lg 2) ning 7 ja enama lapselise pere puhul 650 eurot kuus (PHS § 21 lg 2). Seega on peretoetused lühikese aja jooksul mitu korda muutunud, seejuures nii tõusnud kui ka langenud. Seda tuleb nii elatise kui ka tagasiulatava elatise suuruse arvutamisel silmas pidada.

Muutunud on ka lasterikka pere toetuse **arvutamise põhimõtted**. Uue elatise kindlaksmääramise korra jõustumise hetkel 1. jaanuaril 2022 oli PKS § 101 lg 5 sõnastus järgmine: „Vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel“. Nagu eespool kirjeldatud, võetakse alates 1. jaanuarist 2022 kehtiva õiguse kohaselt vanema ülalpidamiskohustuse suuruse määramisel arvesse nii lapsetoetusi kui ka lasterikka pere toetust. Lasterikka pere toetuse suurendamise menetlemise käigus koostatud perehüvitiste muutmise eelnõu ettevalmistajate hinnangul ei olnud see aga kooskõlas eesmärgiga parandada lastega perede toimetulekut ja toetada sündimust. Seetõttu pakuti eelnõus välja muuta PKS § 101 lõiget 5 ja jätta lasterikka pere toetus miinimumelatise arvutamisel arvesse võtmata. Nii ei oleks lasterikka pere toetuse suurenemine vähendanud lapse ülalpidamiseks väljamõistetud elatise suurust. Muudatusega sooviti tagada, et lasterikka pere toetuse tõus parandab täiel määral laste toimetulekut.⁵⁸ Eelnõu menetlemise käigus väljapakutud lahendus siiski täielikku toetust ei leidnud. Lasterikka pere toetust puudutavat regulatsiooni küll muudeti, kuid nii, et elatise arvestamisel võetakse arvesse üksnes pool lasterikka pere toetusest. Riigikogus 7. detsembril 2022 vastu võetud perehüvitiste seaduse ja perekonnaseaduse muutmise seaduse jättis Vabariigi President välja kuulutamata, kuna oli arvamisel, et PKS § 101 viiendasse lõikesse lisatud kolmas lause „Eeldatakse, et lasterikka pere toetust arvestatakse elatise väljamõistmisel ainult juhul, kui seda makstakse ühiste laste eest“ on vastuolus põhiseadusega.⁵⁹ 1. veebruaril 2023. a jõustunud perehüvitiste seaduse, perekonnaseaduse ja töölepingu seaduse muutmise seadusega täiendati elatise arvutamise korda⁶⁰ ja PKS § 101 viiendasse lõikesse lisati üksnes teine lause järgmises sõnastuses: „Loetakse, et lapse vajadused saab rahuldada kogu lapsetoetuse arvel ja poole lasterikka pere toetuse arvel, mis on jagatud võrdselt toetust saava pere kõigi laste vahel“. Sisuliselt tähendab see seda, et lapsi peamiselt kasvatav ja toetust saav vanem saab pool lasterikka pere toetusest elatise arvestusest välja jätta ja elatise arvutamisel võetakse arvesse üksnes teine pool, mis jagatakse laste arvuga ning vanemate võrdsuse põhimõttest lähtuvalt omakorda vanemate vahel pooleks.

Muudatuse tulemusel tuleb alates 1. veebruarist 2023 elatise summa kindlaksmääramisel peretoetuste osa arvutada järgmiselt (ülejäanud elatise arvutamise komponente arvestamata):

- Elatise baassumma alates 1. aprillist 2023 on 249,78 eurot

⁵⁷ Perehüvitiste seaduse, perekonnaseaduse ja töölepingu seaduse muutmise seaduse ([703 UA](#)) eelnõu seletuskiri lk 2.

⁵⁸ Perehüvitiste seaduse, perekonnaseaduse ja töölepingu seaduse muutmise seaduse ([703 UA](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6.

⁵⁹ Vabariigi Presidendi 22.12.2022 otsus nr 234 „Perehüvitiste seaduse ja perekonnaseaduse muutmise seaduse väljakuulutamata jätmise“.

⁶⁰ RT I 2009, 60, 395; RT I, 11.01.2023, 2.

- Sellele lisandub 3% eelmise aasta keskmisest brutopalgast, mis on $1685 \times 0,03 = 50,55$ eurot
- Kahe eelmise komponendi summalt ($249,78 + 50,55 = 300,33$) tuleb maha arvutada pool lapsetoetusest summas 80 eurot (PHS § 17 lg 3) ehk $80 : 2 = 40$ eurot ehk $300,33 - 40 = 260,33$ eurot
- Kui peres on kolm või enam last, tuleb järgmisena jagada lasterikka pere toetus kahega ja arvutada poolest lasterikka pere toetusest maha konkreetsele lapsele⁶¹ langev osa. Analüüsi koostamise hetkel on lasterikka pere toetus PHS § 21 lg 2 kohaselt 650 eurot. Elatise arvestusse läheb sellest üksnes pool ehk 325 eurot (325 eurot jääb lapsi kasvatavale ja toetust saavale vanemale). Elatise arvestusse kuuluv osa 325 eurot tuleb jagada vanemate vahel võrdselt ($325 : 2 = 162,5$) ja laste arvuga ($162,5 : 3 = 54,17$), st pool igale lapsele langevast osast lahutatakse PKS § 101 lg-te 1- 4 alusel saadud elatise summast maha⁶²

Kokkuvõtlikult on valem järgmine: $249,78 + 50,55 - 40 - (325/2/3) = 206,16$ eurot.

Silmas tuleb pidada, et eespool toodud näide tugineb alates 1. veebruarist 2023 kehtival õigusel, kui jõustus PKS § 101 lg 5 uus sõnastus. Kohtupraktikas on tõusetunud küsimus, kas juhul, kui elatis mõistetakse välja pärast 1. veebruari 2023, kuid varasema perioodi eest, tuleb lasterikka pere toetus arvestada maha alates 1. veebruarist 2023 kehtiva õiguse alusel või selle õiguse alusel, mis kehtis perioodil, mille eest elatist arvutatakse. Tallinna Ringkonnakohtus on 30. mai 2023. a otsuses leidnud, et lasterikka pere toetuse suurus kolme kuni kuut last kasvatavale perele oli hagi esitamise ajast kuni 1. jaanuarini 2023 PHS § 21 lg 2 järgi 300 eurot ning alates 1. jaanuarist 2023 on 650 eurot (muudatus jõustus 1. veebruaril 2023, rakendatakse tagasiulatuvalt alates 1. jaanuarist 2023). Seejuures tuleb märkida, et vastavalt 1. veebruaril 2023 jõustunud muudatusele võetakse elatise summa kindlaksmääramisel arvesse pooles ulatuses lasterikka pere toetust, mida arvestatakse omakorda mõlema lapsevanema kasuks ja jagatakse võrdselt toetust saava pere kõigi laste vahel. Vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada nende toetuste arvel. Arvestades, et toetust hakati tagantjärele maksma alates 1. jaanuarist 2023, on ringkonnakohtu hinnangul õiglane alates 1. jaanuarist 2023 elatise summa kindlaks määramisel arvesse võtta lasterikka pere toetust 325 eurot, mis jaguneb võrdselt mõlema vanema kasuks ning jagatakse omakorda laste arvuga.⁶³ Nüansirohkusele vaatamata on kohtupraktika muudetud sätet valdavalt probleemitult rakendanud.

Kohtud on lahendi resolutsioonis enamikel juhtudel (v.a mõned üksikud erandid⁶⁴) ka selgelt PKS § 101 lg 5 arvutuskäigu välja toonud. Samas on analüüsitud lahendite seas ka suhteliselt hiljutine lahend, kus kohtuotsuse resolutsioonist ja lahendi põhjendustest ei ole aru saada, kuidas väljamõistetud elatise suurus on kujunenud (vt lähemalt ptk 6.1).⁶⁵

3.4. Peretoetuste arvestamine kohtu omal algatusel

Kohtupraktikas on elatise arvutamise uue korraga kehtestatud põhimõtet, et **peretoetusi võetakse arvesse sisuliselt automaatselt**, uue korra kehtivusaja alguses mõnevõrra

61 Eeldusel, et vanemal on selle lapse eest PHS § 21 lg 1 ja PHS § 17 lg 1 või 2 kohaselt lasterikka pere toetuse saamise õigus. – HMKo 30.05.2023, 2-22-12680, p 11.

62 Justiitsministeeriumi selgitus ministeeriumi veebilehel <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023).

63 TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109 p 57.4.

64 Nt TMKo 28.08.2023, 2-23-9415.

65 TMKo 2-22-16706.

ebahühtlaselt rakendatud. Elatise uue korra kehtivuse algusajal on kohtud arvestanud elatise summast maha lapsetoetuse, kuid jätnud arvestamata lasterikka pere toetuse. 2022. aasta algusest võib tuua näite, kus kohus ei ole lasterikka pere toetusega arvestanud isegi juhul, kui kostja on esitanud sellekohase taotluse.⁶⁶ Jääb mulje, et kohati on PKS § 101 lg-s 5 sätestatud kriteeriumi kohaldamist käsitletud kohtu kaalutusõigusena.⁶⁷ Lasterikka pere toetuse mitteamestamist on kohus põhjendanud toetuse eesmärgiga parandada pere toimetulekut ka sellega, et peretoetust on eelkõige õigustatud saama see vanem, kes last kasvatatakse. Olukorras, kus lastega kooselava vanema sissetulekut on mõjutanud laste kasvatamise tõttu poolelijäänud õpingud ja laste vajadused on suuremad kui last kasvatava vanema panus ja kohustatud isiku makstav elatis, on laste huvides jätta lasterikka pere toetus kostjaga jagamata ja jätta toetus ema perele, kes lapsi igapäevaselt hooldab, kasvatatakse ja toidab ning mille võrra saab hagejate pere majanduslik olukord paraneda.⁶⁸ Ringkonnakohtu eelneva maakohu käsitlemisega ei nõustunud. Ringkonnakohtu hinnangul jättis maakohus lasterikka pere toetusega põhjendamata arvestamata ja leidis, et lasterikka pere toetusega arvestamine ei kahjusta ebaproportsionaalselt elatise maksmise eesmärki.⁶⁹

Kohtupraktikast võib tuua näiteid, kus lasterikka pere toetusega arvestamine on seatud sõltuvusse mõjuva põhjuse olemasolust PKS § 102 lg 2 tähenduses. Näiteks on kohus leidnud, et hageja ei ole tõendanud asjaolusid, mis annaksid aluse perioodil 15. veebruarist 2022 kuni 31. jaanuarini 2023⁷⁰ arvestada elatise väljamõistmisel nii lapsetoetusega kui ka lasterikka pere toetusega. Hageja (elatis vähendamist nõudev vanem) keskmine brutotöötasu on 2130 eurot kuus ning hageja ei ole esitanud asjaolusid, millest nähtuks, et elatise tasumine PKS § 101 alusel arvutatud summas ei ole majanduslikult võimalik. Seega on põhjendatud, et igakuise elatise arvestamisel perioodil 15. veebruarist 2022 kuni 31. jaanuarini 2023 loetakse lapse kulud kaetuks vaid poolega ühele lapsele makstavast lapsetoetusest, kuid mitte lasterikka pere toetusest.⁷¹ Teisalt on põhjendatult leitud, et kehtiva õiguse järgi ei ole lasterikka pere toetuse arvestamisel tegemist elatise vähendamisega PKS § 102 alusel. Tegemist on asjaoluga, mida tuleb elatise suuruse kindlaksmääramisel PKS § 101 lg 5 kohaselt arvestada.⁷²

22. juunil 2022. aastal leidis Riigikohus, et kui hageja soovib saada elatist PKS § 101 alusel arvutatud määras, peab kohus muu hulgas selgitama pooltele, et muutunud materiaalõigust arvestades hindab kohus PKS § 101 lg 5 kohaselt, kas alaealise lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel perehüvitiste seaduse (PHS) §-de 17 ja 21 mõttes *sõltumata poolte taotlusest*.⁷³ See tähendab, et kohtul tuleb nüüd ise välja selgitada, kas õigustatud isikule tema kasvatamisega vahetat ülalpidamist andev vanem saab lasterikka pere toetust, ilma et kohustatud isik sellele tugineks.⁷⁴

⁶⁶ Nt HMKo 22.03.2022, 2-21-17109, p 48.

⁶⁷ Lapsetoetuse osas vt nt HMKo 1.03.2022, 2-22-14370, p 35. Kohus leidis, et tuginedes asjaolule, et kohus on ülal tuvastanud, et laste vajadused on miinimummäärast suuremad, on lapsele riikliku lapsetoetuse maksmise fakti käesoleval juhul põhjendatud arvestada (PKS § 101 lg 5).

⁶⁸ Nt HMKo 22.03.2022, 2-21-17109, p 47.

⁶⁹ TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109 p 57.4.

⁷⁰ 1.02.2023 jõustus PKS § 101 lg 5 täiendus, mille kohaselt loetakse, et lapse vajadused saab rahuldada poole lasterikka pere toetuse arvel (vt eespool ptk 3.3).

⁷¹ VMKo 09.06.2023, 2-22-2493, p 26.

⁷² HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.4.

⁷³ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.3.

⁷⁴ T. Uusen-Nacke. Ülalpidamisnõue kohtuotsus. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? - Juridica 2023/6, lk 494.

Ühtlasi tähendab kõnealune Riigikohtu seisukoht seda, et kehtivat materiaalõigust tuleb tõlgendada erinevalt võrreldes varasema Riigikohtu praktikaga. Riigikohtu varasema praktika järgi sai kohus PKS § 102 lg 2 alusel miinimumelatisest väiksema elatise välja mõista ning arvestada asjaolu, et osa lapse vajadustest võib olla kaetud peretoetustega, üksnes mõjuval põhjusel koostoides muude asjaoludega, nt vanemate halva varalise seisundiga, ning vaid juhul, kui menetlusosaline sellele tugines ja seda oli pooltega arutatud.⁷⁵ Muudatused perekonnaseaduses ja Riigikohtu uus tõlgendus aitavad kaasa perekonnaasjade õiglasele lahendusele, arvestades ka kohustatud isiku õigust saada kasu lapse vajaduste rahuldamiseks ettenähtud riiklikest toetustest.⁷⁶

Pärast kõnealuse Riigikohtu seisukoha avaldamist kohtud peretoetustega valdavalt ka arvestavad. Käesoleva analüüsi valimisse sattunud lahendite pinnalt saab öelda, et arvestatavas osas lahenditest on elatise taotleja ise tuginenud PKS § 101 lg-le 5. Kui elatisenõude esitaja ei ole seda teinud hagi, siis kostja vastuse või kohtu selgituse järel on hageja nõuet muutnud, lahutades sellest ka poole lapsetoetusest.⁷⁷ Kui hagiavaldus on esitatud kohtute kodulehelt leitava standardiseeritud hagiavalduse vormil, märgib sageli nõude suurust linnuke lahtris "Soovin elatise väljamõistmist miinimumsummas".⁷⁸ Sageli juhivad kohtud menetlusosaliste tähelepanu elatise arvutamise muutunud korrale ja paluvad hagi vastavalt täpsustada. Kohtupraktikast võib tuua näite, kus olukorras, kus hageja taotleb elatist miinimumelatisest suuremas ulatuses, on kohus jätnud hagi käiguta ning selgitanud elatise arvutamise uut korda, mh selgitades lapsetoetuse arvestamise vajadust.⁷⁹ Kui hageja hagi ei täpsusta ega vähenda nõude ulatust, keeldub kohus enamasti hagi menetlusse võtmisest. Samas ei saa analüüsitud lahendite pinnalt üldistavalt öelda, et kohustatud isikud oleksid menetluse käigus ise sõnaselgelt ja konkreetselt tuginenud sellele, et lapsi igapäevaselt kasvatav vanem saab pere- ja lapsetoetust, mistõttu tuleks kohtul väljamõistatavat elatist selle võrra vähendada. Nii on kohustatud vanem menetluses näiteks leidnud, et lapsi kasvatav ema saab palju toetusi.⁸⁰ Samas on ka kohustatud isiku poolt täpsed summad välja toodud, nt leidis kostja, et hageja ema saab peretoetusi kokku 558 eurot 36 senti, millest hageja osa on 186 eurot 12 senti ning seda tuleb elatise suuruse määramisel arvestada.⁸¹

Kuigi käesoleva analüüsi raames ei uuritud kohtumenetlusi, mille lõpplahend on tehtud maksekäsu kiirmenetluses, ei saa maksekäsu kiirmenetluse formaalse menetluse tõttu kohtunikuabi täita neid nõudeid, mida kohus peaks arvestades elatise väljamõistmise uut korda tegema. Seega võib valitud menetlusliigi valik mõjutada lõpplahendit, st väljamõistatava elatise suurust.

⁷⁵ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.3.

⁷⁶ T. Uusen-Nacke. Ülalpidamispõhise kohtuotsuse kohta. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsipi? - *Juridica* 2023/6, lk 494; vt ka riigikohtunike Peeter Jerofejevi ja Villu Kõve eriarvamus otsuse kohta tsiviilasjas nr 2-16-11905. Eriarvamuse punktidega 1–5 on ühinenud ka riigikohtunik Ants Kull.

⁷⁷ Nt TMK 06.10.2023, 2-22-10521, p 3; VMK 29.08.2023, 2-23-4690, p 9.

⁷⁸ Dokumendid ja vormid Eesti kohtute veebilehel. Kätesaadav: <https://www.kohus.ee/kohtusse-poordujale/dokumendid-ja-vormid> (11.12.2023).

⁷⁹ VMKo 2-23-14119; 2-23-4690.

⁸⁰ TMK 26.09.2023, 2-23-5007.

⁸¹ TrtRgKo 30.09.2022, 2-22-440 p 9.

3.5. Lasterikka pere toetuse arvestamine kärgpere korral

Kärgpere all peetakse silmas ühiste laste ja varasemate kooselude tõttu omavahel seotud uute perekondade kooslust.⁸² Kohtupraktikas on vaidlusi ja ebakindlust tekitanud küsimus, kas lasterikka pere toetust saab seadusjärgse elatise summast maha arvestada juhul, kui kõik lapsed, kelle eest toetust makstakse, ei ole hageja ema ja isa ühised lapsed. Elatise arvutamise korra seletuskirjast nähtub, et lasterikka pere toetuse arvestamine elatise summa vähendamisel on õigustatud *eeskätt* olukorras, kus lapsed, kelle tõttu seda toetust makstakse (kolm või enam last), on elatist maksma kohustatud vanema ja lapsi peamiselt kasvatava vanema ühised lapsed.⁸³ Seletuskirjas toodud selgitusele on kohtupraktikas mitmel korral tuginenud nii menetlusosalised kui ka kohus.⁸⁴

Kohtupraktika on selles küsimuses olnud vastuoluline.⁸⁵ Ühest küljest on leitud, et lasterikka pere toetuse arvestamise kohustus tuleneb selgesõnaliselt PKS § 101 lg 5 sõnastusest, mistõttu käsitlus, mille järgi peaks kohus igas kohtulahendis eraldi analüüsima, kas lasterikka pere toetuse arvestamine kui selline on üldse põhjendatud, ei saa olla võimalik. Seadusest ei tulene, et mingitel juhtudel tuleks jätta lasterikka pere toetusega arvestamata.⁸⁶ Põhjendatuks on peetud arvestada lasterikka pere toetusega nii olukorras, kus hageja emal oli kaks alaealist last varasemast kooselust⁸⁷ kui ka siis, kui kolmest lapsest kaks on ühised lapsed.⁸⁸

Teisalt on kohtupraktikas leitud, et lasterikka pere toetuse võrra saab seadusjärgset elatist vähendada üksnes siis, kui vähemalt kolm toetust saavat last on elatist maksma kohustatud vanema ja last põhiliselt kasvatava vanema ühised lapsed.⁸⁹ Samuti on leitud, et eelnõu seletuskirjas toodust erinevale seisukohale on võimalik asuda siis, kui esineb erandlikke asjaolusid nagu hageja kasuvanemasuhe lapsi kasvatava vanema kolmanda lapsega. Kohus leidis, et see võiks erandina õigustada kolmanda lapse tõttu makstava lasterikka pere toetuse elatise vähendamisel arvesse võtmist. Kuna kohus tuvastas, et sellist suhet ei ole, ei võtnud kohus lasterikka pere toetust arvesse (kuid võttis arvesse lapsetoetuse).⁹⁰ Olukorras, kus kohtud ei ole vähendanud elatist PKS § 101 lg 5 alusel seetõttu, et kolmest lapsest vaid kaks (hagejad) on kostjaga ühised, on kohus leidnud, et see ei tähenda, et perele lasterikka pere toetuse maksmist ei saaks arvesse võtta PKS § 102 alusel elatise vähendamise kaalumisel.⁹¹

Kohtupraktikas on tuginetud peretoetuste eesmärgile, kuid seda argumenti kasutavad mõlema seisukoha pooldajad. Lasterikka pere toetuse arvestamist elatise summa kindlaksmääramisel on põhjendatud perehüvitiste seaduse §-s 2 sätestatud eesmärgiga toetada lastega peresid ja laste kasvatamist. On leitud, et lasterikka pere toetusega arvestamine elatise summa kindlaksmääramisel ei ole selle eesmärgiga vastuolus.⁹² Perekonna (pere) mõiste on ajas muutuv. Selle õiguslikust sõnastamisest on seadusandja loobunud. Laste kasvatamise toetamine on ühtviisi oluline nii siis, kui lapsed kasvavad kärgpere kui siis, kui nad kasvavad

⁸² <https://www.eki.ee/dict/haridus/index.cgi?Q=k%C3%A4rgpere> (28.12.2023).

⁸³ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu ([474 SE](#)) seletuskiri, lk 7.

⁸⁴ Nt HMKo 26.10.2022, 2-22-38, p 9; HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.2; HMKo 27.09.2023, 2-22-12034, p 7 ja p 11.

⁸⁵ Nt HMKo 26.10.2022, 2-22-38, p 9; HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.1.

⁸⁶ HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.1.

⁸⁷ TlnRgKo 30.11.2022, 2-21-8472, p 39 ja p 42.

⁸⁸ HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.2.

⁸⁹ TMKo 18.05.2022, 2-21-8733; HMKo 26.10.2022, 2-22-38, p 9; VMKo 09.06.2023, 2-22-2493, p 25.

⁹⁰ HMKo 26.10.2022, 2-22-38, p 9.

⁹¹ TMKo 18.05.2022, 2-21-8733; TrtRgKo 15.02.2023, 2-21-8733, p 3 (viitega maakohtu lahendile).

⁹² HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.1.

nn tavaperes. Kohtupraktikas ei ole peetud võimalikuks nõustuda sellega, et seadusandja oleks selgelt soovinud eristada kärgperedes elavate laste ülalpidamist neist lastest, kellel on oma õdede-vendadega samad vanemad. Kui taoline eristamine oleks seadusandja hinnangul olnud põhjendatud, siis oleks see ka seaduses sõnaselgelt välja toodud. Eelnõu seletuskiri on vaid abivahend normi tõlgendamisel, kuid seletuskirja seisukohast ei saa tuleneda iseseisvat õiguslikku alust. Kohtu hinnangul puudub sisuline põhjendus, miks peaks ühe lapse ülalpidamiskohustuse suurus sõltuma sellest, kas ta kasvab kärgperes või mitte.⁹³

Probleemile on osundanud ka Tallinna Ringkonnakohus. Kohus tõdes, et seadus ei täpsusta, kas ka kärgperede puhul tuleb lasterikka pere toetust arvesse võtta või on toetuse arvestamine eeskätt õigustatud olukorras, kus lapsed on elatist maksma kohustatud vanema ja lapsi peamiselt kasvatava vanema ühised lapsed. Kohus asus seisukohale, et kui üks vanematest saab lasterikka pere toetust, tuleb sellega arvestada. Kohus leidis, et see ei kahjusta ebaoproportsionaalselt elatise maksmise eesmärki.⁹⁴ Samale järeldusele on jõudnud ka Tartu Ringkonnakohus, leides, et elatise suuruse määramisel saab tugineda PKS § 101 lg-le 5 ja arvestada mõlema sättes loetletud peretoetusega. Kohus leidis, et kuigi toetuste suurus võib olla erinev lähtudes sellest, kas toetuse saajaks on pere esimene või kolmas laps, tekib õigus kõrgema toetuse saamisele siiski laste arvu arvestades.⁹⁵

Analüüsi autorid nõustuvad, et puudub sisuline põhjendus, miks peaks elatise summa kindlaksmääramise põhimõtted olema erinevad laste puhul, kelle vanematel on ühised lapsed ja laste puhul, kelle ühel või mõlemal vanemal on lapsed erinevatest kooseludest. Seaduse silmis osalevad ka vanemad lapse ülalpidamises ühtemoodi olenemata sellest, kas nad elavad lapsega koos või eraldi. Lasterikka pere toetuse mitteamistamine võib panna näiteks oma kohustusi hoolsalt täitva vanema ebaõiglasesse olukorda, iseäranis juhul, kui tema laps kasvab igapäevaselt peres, kus teised lapsed on samuti mitmest kooselust ja lasterikka pere toetus makstakse vanemast lahuselava lapse teisele vanemale. 1. veebruaril 2023 jõustus perekonnaseaduse § 101 lg 5 muudatus, mille kohaselt loetakse, et lapse vajadused saab rahuldatud lasterikka pere toetuse arvel, mis on jagatud võrdselt toetust saava pere kõigi laste vahel. Seega arvestatakse lasterikka pere toetust elatise väljamõistmisel ka siis, kui seda ei maksta vaid ühiste laste eest. Kui tegemist on kärgperega, kus kasvab eelmisest suhtest kaks last ja vanem on uues suhtes saanud lapsi juurde, millega seoses on perel tekkinud õigus saada lasterikka pere toetust, võetakse elatise arvutamisel lasterikka pere toetusest arvesse pool.⁹⁶ Kohtupraktikas on leitud, et kuna lasterikka pere toetust ei ole makstud seoses hageja vanemate ühiste lastega, ei tule seda toetust kuni 31. jaanuarini 2023 arvesse võtta. Alates 1. veebruarist 2023 tuleb pool toetusest 650 eurot jagada võrdselt toetust saava pere kõigi laste vahel.⁹⁷

3.6. Peretoetused: tuvastatud probleemid ja lahendusettepanekud

Kokkuvõtvalt :

- Enamasti on elatise summa arvutuskäik selge ja jälgitav, kuid esineb üksikuid lahendeid, mille puhul puudub arvutamise valem ja tehe, mistõttu jääb ebaselgeks, kuidas elatise summa on arvutatud.

⁹³ HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 12.2.

⁹⁴ TlnRgKo 13.09.2022, 2-21-19586, p 11.3.

⁹⁵ TrtRgKo 30.09.2022, 2-22-440, p 9.

⁹⁶ Justiitsministeeriumi selgitus ministeeriumi veebilehel. Kättesaadav: <https://www.just.ee/miinimumelatis> (11.12.2023).

⁹⁷ HMKo 31.05.2023, 2-22-12680, p 11; VMKo 09.06.2023, 2-22-2493, p 25-29.

- Peretoetuste arvestamisel on esinenud rakendusprobleeme seoses lasterikka pere toetuse arvestamisega:
 - uue elatise arvutamise korra kehtivuse alguses tekitas ebaselgust küsimus, kas lasterikka pere toetuse arvestamisel on tegemist elatise vähendamisega PKS § 102 alusel või asjaoluga, mida tuleb elatise suuruse kindlaksmääramisel PKS § 101 lg 5 kohaselt arvestada. Selgust aitasid luua Riigikohtu vastavad suunised, mille kohaselt kohtud peavad lasterikka pere toetust arvestama sõltumata poole taotlusest. Sageli juhivad kohtud menetlusosaliste tähelepanu lastetoetuste ja lasterikka pere toetustega arvestamise vajadusele;
 - ebaselgus on selles, kas a) kõikide laste lastetoetused liidetakse kokku, sellele liidetakse lasterikka pere toetus ja saadud summa jagatakse kahega ja laste arvuga või b) lasterikka pere toetuse arvestus toimub eraldi lastetoetustest, kusjuures arvutused tehakse laste lõikes. Viimane tähendab ka seda, et kolmanda (ja järgneva) lapse elatise summa on kolmanda lapse lapsetoetuse summa võrra erinev esimese ja teise lapse elatisest;
 - ebaselgus on olnud selles, kas lasterikka pere toetust tuleks arvestada ka kärgpere laste osas. Alates 1. veebruarist 2023 kehtima hakanud PKS § 101 lg 5 kohaselt ei tohiks see küsimus enam probleeme tekitada ja lasterikka pere toetuse arvestamisel tuleb arvestada nii ühiste kui ka kärgpere lastega.
- Kuivõrd maksekäsu kiirmenetluses ei ole võimalik täita nõudeid, mida elatise arvutamise uus kord seab kohtule hagimenetluses, võib valitud menetlusliigi valik mõjutada lõpplahendit, st väljamõistetava elatise suurust.

Ettepanek:

- Teadlikkuse tõstmine
- Analüüsida elatise arvutamise korda menetlusliikide lõikes

4. Vanemaga koosveedetava aja arvestamine elatise summa määramisel

4.1. Vanemaga koosveedetava aja arvestamise põhimõtted ja muudatuse eesmärk

1. jaanuaril 2022 jõustunud perekonnaseaduse muudatustega kehtestatud alaealisele lapsele elatise arvutamise uue korra järgi võetakse elatise summa kindlaksmääramisel arvesse ka seda, kui suurel määral osaleb kumbki vanem vahetult lapse kasvatamises. Perekonnaseaduse § 101 lõike 6 kohaselt, kui laps viibib kohustatud vanema juures aasta jooksul keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat proportsionaalselt kohustatud vanemaga koos veedetava ajaga. Riigikohus on selgitanud, et kuna vanem peab PKS § 100 lg 2 kohaselt täitma ülalpidamiskohustust elatise maksmise teel eeskätt juhul, kui ta ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises, ei pea ta elatist tasuma aja eest, mil laps tema juures viibib.⁹⁸ Kui laps on kohustatud vanema hoole all, tekivad ka teisel vanemal lapse eest vahetult hoolitsedes kulutused.⁹⁹

⁹⁸ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.5.

⁹⁹ Justiitsministeeriumi selgitused ministeeriumi veebilehel (rippmenüü avaneb küsimärgist lahtri „ööpäevade arv kuus kohustatud vanemaga“ kõrval. Kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023). Juhistele on lisatud märkus: ”Pane tähele! Eelnõu seletuskirjas on arvutusviga. Juhinduda tuleb kalkulaatorist, sest see on kooskõlas seadusega”.

Näiteks kui lahus elav vanem veedab lapsega 8 päeva kuus, siis eeldatakse, et ka tema rahuldab lapse vajadused sel ajal vahetult ning seetõttu vähendatakse miinimumelatisel arvutamisel sellises olukorras elatise suurust proportsionaalselt.¹⁰⁰

Riigikohus on seisukohal, et kohus peab PKS § 101 kohase miinimumelatisel suuruse väljaarvutamisel vähendama automaatselt, sõltumata poolte väidetest, kuid seda üksnes juhul, kui kohustatud vanema juures viibimise aega on PKS § 101 lg 6 tähenduses aasta jooksul keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus.¹⁰¹ Elatise arvutamise korra seletuskirjas selgitatakse, et kui üks vanem veedab lapsega koos keskmiselt vähem kui 7 ööpäeva kuus, siis on last peamiselt kasvatava vanema koormus teise vanemaga võrreldes märkimisväärselt suurem. Näiteks kaasnevad kulud lapsehoidjale. Seadusandja selgituste kohaselt ei ole sellisel juhul elatise summa vähendamine enam õigustatud.¹⁰² Kui PKS § 101 lg 6 eeldused ei ole täidetud, ei muutu PKS § 101 alusel arvutatud elatise suurus, kuid see ei välista võimalust, et kohustatud vanema juures viibimise aeg on mõjuv põhjus PKS § 102 lg 2 alusel elatise vähendamiseks.¹⁰³

Elatise summa vähendamine lapsega koosveedetava aja eest toimub kaheetapiliselt. Esmalt tuleb menetluses kontrollida, kas elatise vähendamise eeldus on täidetud, st kas laps veedab kohustatud vanemaga aasta lõikes 7–15 ööpäeva kuus. Kui see eeldus on täidetud, tuleb järgmise sammuna arvutada summa, mille võrra elatis väheneb. Analüüsi valimisse sattunud lahendite seas on üllatavalt vähe lahendeid (umbes 30%), kus kohus on hinnanud vajadust elatist kohustatud vanemaga koosveedetava aja võrra vähendada. Neist umbes 20% juhtudel ei ole kohus pidanud võimalikuks elatist vähendada. Elatist on vähendatud üksnes viiel juhul.

4.2. Kohustatud vanemaga koosveedetavate ööpäevade arvutamine

Kehtiva õiguse järgi vähendatakse elatise summat vanemaga koosveedetud aja võrra. Justiitsministeeriumi veebilehel elatiskalkulaatori juhistes selgitatakse, et keskmise koosveedetava aja arvutamisel tuleb arvesse võtta ka koolivaheaegu jms. Kohustatud isiku ja lapse koosveedetav aeg võib olla sätestatud kohtumäärusega või paika pandud vanemate kokkuleppel.¹⁰⁴ Kui elatise väljamõistmiseks pööratakse kohtusse, siis tuleb vanematel kohtus kinnitada, kui palju aega laps kummagi vanema juures viibib. Kui vanemad seda omavahel kindlaks teha ei suuda, siis tuvastab kohus, millises proportsioonis tuleb vanemaga koosveedetud aega elatise summa puhul arvesse võtta.¹⁰⁵ Elatise arvutamise korra seletuskirjas märgitakse lisaks, et vajaduse korral on kohtul võimalik kehtestada lapse ja vanema vaheline suhtluskord.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Justiitsministeeriumi selgitused „KKK – elatiskalkulaator ja miinimumelatisel maksmise uus kord“ ministeeriumi veebilehel, lk 4-5. Kättesaadav: <https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2023-03/Elatiste%20KKK%2015.03%20seisuga.pdf> (11.12.2023).

¹⁰¹ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.6.

¹⁰² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (474 SE) eelnõu seletuskiri, lk 7.

¹⁰³ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.5.

¹⁰⁴ Justiitsministeeriumi selgitused ministeeriumi veebilehel. Kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023). Juhistele on lisatud märkus: ”Pane tähele! Eelnõu seletuskirjas on arvutusviga. Juhinduda tuleb kalkulaatorist, sest see on kooskõlas seadusega”.

¹⁰⁵ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (474 SE) seletuskiri, lk 7.

¹⁰⁶ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (474 SE) seletuskiri, lk 7.

Kohtupraktika analüüsist nähtub, et vaidlusi tekitab küsimus, kuidas tõlgendada sätte tingimust “keskmiselt 7–15 ööpäeva”. Küsimus tõusetub nii sellest, kas PKS § 101 lg 6 on kohaldatav ehk kas laps veedab kohustatud vanemaga minimaalselt nõutud arvu ööpäevi kui ka sellest, mitme ööpäeva eest saab elatist vähendada. Iseäranis oluline on õige arvutus siis, kui vaidlus on selles, kas ööpäevi on kuus või seitse. Esimesel juhul ei ole kõnealuse elatise arvutamise kriteeriumi kohaldamise eeldus täidetud, teisel juhul on.

Kohtupraktikas on leitud, et kui hagi esitamisele eelneval kalendriaastal viibisid lapsed isaga 73 päeva, so keskmiselt 6 päeva kuus, on see ligilähedane PKS § 101 lg-s 6 sätestatud eeldusele, mistõttu saab lugeda kostja kohustuse 20% ulatuses täidetuks vahetu ülalpidamise andmisega kõikide kulude osas. Ringkonnakohus maakohtuga ei nõustunud, leides, et PKS § 101 lg 6 on kohaldatav olukorras, kus kohustatud vanem veedab lapsega vähemalt 7 ööpäeva kuus (84 ööpäeva aastas).¹⁰⁷

Kuna kokkulepped koosveedetava aja osas hõlmavad väga erinevaid olukordi, sh koolivaheaegu ja perekondlikke tähtpäevi, võib koosveedetava aja arvutamine osutada keeruliseks. Seda ilmestab hästi järgmine näide. Suhtluskorra kohaselt on hageja ja kostja suhtlemise kord kuni hageja koolimine kuni määratud selliselt, et hageja kohtub kostjaga kord kuus kolmanda täisnädala neljapäevast kuni neljanda täisnädala reedeni (so 8 päeva kuus), suvekuudel veedab kostja iga kuu 2 nädalat (so 14 päeva) hageja juures, emadepäeva veedab kostja alati koos emaga ja isadepäeva koos isaga, paaris aastatel veedab laps jõulud isaga 23.12-25.12, paaritutel aastatel emaga. Alates koolimine kuni, s.o 1. septembrist 2023 lepivad pooled igakuise hageja juures veedetava aja kokku kohtuväliselt, ülejäänud osas toimub poolte suhtlus selliselt, et suveperioodil veedab kostja iga kuu 2 nädalat hageja juures, ülejäänud koolivaheajad veedab kostja võrdses ulatuses kummagi vanemaga 1 nädala kaupa, emadepäeva veedab kostja alati koos emaga ja isadepäeva koos isaga ning paaris aastatel veedab kostja jõulud isaga 23.12-25.12, paaritutel aastatel emaga. Selleks, et arvutada keskmine koosveedetud päevade arv, liitis kohus suveperioodi ja talveperioodi kõik koosveedetud päevad ja jagas päevade arvu 12 kuuga. Nimetatud suhtluskorra järgi on aasta keskmine hageja juures veedetud päevade arv kohtu hinnangul keskmiselt 8 päeva kuus ((7 kuud x 8 päeva) = 56 päeva) + (3 kuud suvel x 14 päeva = 42 päeva) = 98 päeva aastas : 12 kuud = 8,1.¹⁰⁸ Kaheksa päeva kuus moodustab 15 päevast (so pool kogu ajast) 53%, st vastavas ulatuses tuleb ülalpidamiskohustus lugeda PKS § 101 lg 6 alusel täidetuks vahetult ning hagejal on kohustus anda ülalpidamist rahas 47% ulatuses, so 2022.a. 171,84 eurot kuus (365,62 x 47%) ning alates 1. jaanuarist.2023 167,14 eurot kuus (355,62 x 47%).¹⁰⁹

Kuivõrd ööpäevade arvu väljaarvutamine 100%-lise täpsusega võib olla keeruline, on kohtupraktikas loetud PKS § 101 lg-st 6 tulenev eeldus täidetuks ka ööpäevade arvu ümardades. Olukorras, kus kostjad on enda kinnituse järgi viibinud hageja juures 2022. aasta jaanuarist – septembrini (k.a) vastavalt vähemalt 6,3 (kostja I) ja 6,7 (kostja II) päeva kuus, on kohus järeldanud, et kostjad on ise kinnitanud, et viibivad hageja juures ühes kuus rohkem kui 6 täispäeva. Arvestades, et kostjad on mõnel kuul viibinud hageja juures nt 10 või 14 päeva ja seda, et suvel käivad kostjad hageja juures tihedamini, on ringkonnakohtu hinnangul põhjendatud ümardatult lugeda, et kostjad viibivad hageja juures keskmiselt 7 päeva kuus.¹¹⁰ Kui sisestada justiitsministeeriumi veebilehel olevasse elatiskalkulaatorisse kohustatud vanemaga koos veedetud päevade arvuks 7, kuvatakse kalkulaatori kasutajale selgitus, et kuna

¹⁰⁷ TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109, p 57.5.

¹⁰⁸ HMKo 31.01.2023, 2-22-6102 p 18.

¹⁰⁹ HMKo 31.01.2023, 2-22-6102 p 19.

¹¹⁰ TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921, p 12.

kohustatud vanem veedab lapsega *rohkem kui kuus* päeva, muudetakse elatise summat vastavalt.¹¹¹

Samuti on kohtupraktikas vaidlusi põhjustanud küsimus, kas arvestuse aluseks tuleb võtta päev või ööpäev ja kuidas koosveedetud päevi aasta lõikes arvutada. PKS § 101 lg 6 kohaselt tuleb arvutuste aluseks võtta ööpäev. Ka kohtupraktikas on leitud, et väär on arvutus, mis lähtub pelgalt päevade arvust, mitte ööpäevade arvust. Kõnealusel asjas vaidlesid pooled selle üle, kas isa ja lapse suhtlus vältab keskmiselt 6 või 7 ööpäeva kuus. Kohus leidis, et laps veetis hagejaga ümardatult 6 ööpäeva.¹¹² Suhtluskorra kohaselt veetis laps hagejaga iga kuu viimase täisnädala (st sellise nädala, mille kõik päevad langevad vastavasse kuusse) kolmapäeva õhtust pärast trenni pühapäeva õhtul kella 18.00-ni. Kohus nõustus kostjaga, et see teeb kuus 4 ööpäeva, mitte 5 ööpäeva. Lisaks veedab laps alati jõulud isaga (23.12.-26.12), mis teeb 3 ööpäeva. Paaritutel aastatel veedab kostja hagejaga lisaks ka jaanipäeva ja jõuluvaheajast 27.-29.12. Nii paaritutel kui paarisaastatel veedab kostja hagejaga 21 päeva suvepuhkust. Kõikidel kordadel võtab isa lapse kodust esimese temaga veedetava püha- või puhkusepäeva hommikul kell 9.00 ja toob ta tagasi koju viimase püha- või puhkusepäeva õhtul hiljemalt kell 18.00. Niisiis veedab kostja hagejaga paaritutel aastatel nädalavahetustel $11 \times 4 = 44$ ööpäeva (aasta viimase täisnädala vahetus langeb alati jõuluvaheajale ja on reguleeritud eraldi), jaanipäeval 1 ööpäev, isadepäeval 1 ööpäev ja jõuludel 6 ööpäeva (23.12.-29.12) ning puhkust 21 ööpäeva (tegelikult küll 20 ööpäeva, arvestades esimese ja viimase päeva nõ poolikust), see teeb kokku 73 ööpäeva, keskmiselt aastas 6,08 ööpäeva kuus. Seevastu paarisaastatel veedab kostja hagejaga nädalavahetustel $11 \times 4 = 44$ ööpäeva, jaanipäeval 1 ööpäev, isadepäeval 1 ööpäev ja jõuludel 3 ööpäeva (23.12.-26.12) ning puhkust 21 ööpäeva (tegelikult küll 20 ööpäeva, arvestades esimese ja viimase päeva nõ poolikust), see teeb kokku 70 ööpäeva, keskmiselt aastas 5,83 ööpäeva.¹¹³

Kohustatud vanemaga koosveedetava aja arvutamise osas on kohtupraktika erinev, kusjuures erinevused võivad olla suured ja viia ebaõige järelduseni PKS § 101 lg 6 kohaldamise osas. Näiteks on maakohus leidnud, et lapsed on isa juures keskmiselt 7 päeva kuus, kuid ringkonnakohtu hinnangul veetsid lapsed isa juures üksnes 4 päeva. See tähendab ühtlasi seda, et maakohus vähendas PKS § 101 lg 1 sätestatud elatist PKS § 101 lg 6 järgi alusetult. Vaidluse põhjustanud suhtluskorra järgi suhtlesid lapsed ja isa igal paaris nädalal laupäeval kella 11.00 kuni pühapäeval kella 20.00 (kooliperioodil kella 19.00). Suvise suhtluse pidid vanemad kokku leppima hiljemalt 15.03 nii, et lapsed veedavad isaga vähemalt kaks nädalat järjest. Talvise suhtluse pidid vanemad kokku leppima nii, et lapsed veedavad isaga vähemalt ühe nädala järjest. Ka selles asjas selgitas ringkonnakohtu, et selleks et teha kindlaks, millised on ööpäevad, mil laps viibib teise vanema juures PKS § 101 lg 6 mõttes, tuleb lähtuda täisööpäevast 24 tundi või selle võimatusel ühes kuus veedetud tundide arvust. Kohtuliku suhtluskorra kohaselt viibivad lapsed seega isa juures kooliperioodil kahe nädala peale 32 tundi ehk keskmise kuu (30,5 päeva) peale 2,93 päeva. Arvestades koolivaheaegu tuleb ringkonnakohtu hinnangul keskmiseks $(30,76+14+7) \div 365 \times 30,5 = 4,32$ päeva kuus. Apellatsioonimenetluses oli hagejal võimalik tõendada, et tegelikult on lapsed isa juures kohtu määratud suhtluskorrast rohkem, kuid selle kohta kontrollitavat arvestust ega seda kinnitavaid tõendeid ei esitatud.¹¹⁴

¹¹¹ Elatiskalkulaator justiitsministeeriumi veebilehel. Kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (27.12.2023).

¹¹² HMKo 12.06.2023, 2-22-19210, p 44.

¹¹³ HMKo 12.06.2023, 2-22-19210, p 13 ja p 44.

¹¹⁴ TlnRgKo 12.05.2023, 2-22-744 p-d 8-8.3.

Eelnevast nähtub, et ööpäevade kokkulugemine võib tekitada erimeelsusi isegi juhul, kui arvutamise aluseks on kohtu määratud suhtluskord. Omaette küsimus on see, kas lähtuma peaks suhtluskorras sätestatust või sellest, kui palju laps ja vanem tegelikult aega koos veetsid. Näiteks on kostja tuginenud koosveedetud aja tõendamisel kohtu määratud suhtlusgraafikule ja aastal 2021 realselt koos viibitud ajale, leides, et kui ei esine erandolukordi, siis viibivad lapsed isaga keskmiselt 7 päeva kuus. Hagejad soovivad esile, et tegelikult viibisid lapsed isaga keskmiselt 3,9 päeva kuus. Maakohus märkis, et suhtluskord ei ole tavapärane, vaid on paindlikum ja sõltub peamiselt kostja töögraafikust, mistõttu on oluline hinnata laste tegelikku viibimiseaega isaga ja kui palju on kostja sel ajal laste kulusid kandnud. Maakohus tuvastas poolte esile toodud asjaolude alusel, et hagi esitamisele eelneval kalendriaastal viibisid lapsed isaga 73 päeva, so keskmiselt 6 päeva kuus. Ringkonnakohus nõustus maakohuga, et kohtulahendiga on küll kindlaksmääratud kostja suhtluskord hagejatega, kuid üksnes selle alusel ei saa tuvastada keskmist laste isaga viibimise päevade arvu kuus. Lisaks leidis ringkonnakohus, et ei ole määravat tähtsust, mis põhjusel olid lapsed isaga 2021. a novembris 14 päeva asemel 7 päeva. Poolte esile toodu kinnitab seda, et hagejate suhtluses isaga kindel kuupäevaline regulaarsus puudub. Ringkonnakohtu hinnangul ei saanud apellatsioonkaebuses esile toodud perioodidel, s.o ei 01.01.2021–31.12.2021 ega ka 15.03.2021–14.03.2022 viibitud päevade arvu järgi teha järeldust, et lapsed on viibinud isaga vähemalt 7 päeva kuus. Samuti ei saa eeltoodu ja määratud suhtluskorra põhjal teha järeldust, et edaspidi viibivad lapsed kostjaga vähemalt 7 päeva kuus. Ringkonnakohus andis kostjale küll võimaluse apellatsioonmenetluses täiendavaid tõendeid esitada, kuid kostja seda ei teinud, mistõttu järeldas kohus, et kostja ei ole tõendanud, et hagejad viibivad tema juures vähemalt 7 ööpäeva kuus (84 ööpäeva aastas).¹¹⁵

Riigikohus on leidnud, et nõustuda ei saa seisukohaga, mille kohaselt ülalpidamiskohustuse täitmist tuvastades ei saa lähtuda kohtulahendiga kindlaksmääratud suhtluskorrast, vaid juhendada tuleb sellest, kui palju aega viibis kostja lastega tegelikult koos, mh põhjusel, et selline lähenemine pisendaks vanemate kokkuleppel või kohtulahendiga kindlaks määratud suhtluskorra tähendust, võimaldades vanemal suhtluskorrast ühepoolset kõrvale kalduda ning selle kaudu omakorda mõjutada teisel vanemal rahaliste kohustuste tekkimist ja suurust.¹¹⁶ Tähendust ei oma see, kas suhtluskorra määrust tegelikult täidetakse.¹¹⁷

Kui vanemad kasvatavad last võrdse või ligikaudu võrdse osa ajast, siis alust elatise nõudmiseks ei teki, välja arvatud juhul, kui tegelik lapsega seotud kulutuste jaotus vanemate vahel seda õigustab. Näiteks kui üks vanem lapse jagatud elukohale vaatamata ostab peamiselt lapsele riideid, tasub tema lasteaia ja huviringide arveid jms ning teine vanem kannab üksnes lapse vahetud kulud ajal, mil laps elab tema juures, siis saab suuremal määral lapse kulusid kandev vanem lapsele elatist nõuda PKS § 102 lg 3 alusel.¹¹⁸

4.3. Elatise summa vähendamine kohustatud vanemaga koosveedetud aja võrra

Elatise arvutamise korra seletuskirjas selgitatakse, et selleks et arvutada elatise summa, mis tuleb iga lapsega koos veedetava päeva kohta elatise summast maha arvata, on vaja (arvutused toodud seletuskirja koostamise aja seisuga):

- arvutada elatise summa, milleks on ühe lapse puhul 200 (elatise baassumma) + 43 (3% keskmisest brutokuupalgast) – 30 (pool lapsetoetusest) = 213 eurot

¹¹⁵ TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109 p 57.5.

¹¹⁶ RKTko 12.05.2021, 2-18-6491, p 14.1.

¹¹⁷ HMKo 31.01.2023, 2-22-6102 p 18.

¹¹⁸ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu ([474 SE](#)) seletuskiri, lk 7.

- korrutada elatise summa 213 eurot kuude arvuga aastas ($213 \times 12 = 2556$)
- jagada saadud summa päevade arvuga aastas ($2556 / 365 = 7$)

Näiteks kui kohustatud vanem veedab lapsega koos aasta jooksul keskmiselt 10 ööpäeva kuus, tuleks igakuiselt elatiselt maha arvata 7 eurot iga lapsega koos veedetava ööpäeva kohta ehk kokku 70 eurot.¹¹⁹

Pärast seadusmuudatuse jõustumist on justiitsministeeriumi juhised elatise summa arvutamisel muutunud. Ministeerium selgitab, et mõlemad vanemad on kohustatud oma alaealisi lapsi ülal pidama ja elatis peaks reeglina katma pool lapse igakuiseks ülalpidamiseks vajalikest kuludest (teise poole katab teine vanem vahetult). Seega sisuliselt on üks vanem kohustatud lapsele ülalpidamist andma 15 päeva ulatuses igal kuul. Kui kohustatud vanem veedab lapsega keskmiselt vähemalt 7 ööpäeva kuus, vähendatakse ka miinimumelatise arvutamisel summat selle aja võrra.¹²⁰ Seega ei tule arvutamisel võtta lähtepunktiks mitte kogu kalendrikuu, vaid üksnes pool sellest, st ühe vanema "osale" vastav arv päevi.

Elatise summa arvutamine vanemaga koosveedetud aja võrra on kohtupraktikas vaidlusi tekitanud.¹²¹ Tartu Ringkonnakohus on nõustunud viimati nimetatud arvutuskäiguga ja selgitanud seda järgmiselt. Alaealisi lapsi on kohustatud ülal pidama mõlemad vanemad. Üldjuhul peaks elatis katma pool lapse igakuiseks ülalpidamiseks vajalikest kuludest (teise poole katab teine vanem vahetult). Seega on üks vanem sisuliselt kohustatud lapsele ülalpidamist andma 15 päeva ulatuses igal kuul. Juhul, kui laps viibib kohustatud vanema juures näiteks 7 päeva kuus, siis täidab vanem eelduslikult ülalpidamiskohustust sel ajal vahetult ning – nende päevade eest (autorite märkus) - täies ulatuses, s.t katab kõik lapse vajadused. Ülejäänud 8 päeva eest tuleb tal täita ülalpidamiskohustust elatise maksmise teel.¹²²

Eelnevast johtuvalt on otstarbekas elatise summa arvutamisel lähtuda allolevast arvutuskäigust, mitte seletuskirjas toodust. Ülaltoodud näidet jätkates, kui *laps on elatist maksuma kohustatud vanema juures 8 päeva kuus*, tuleb elatist maksta 7 päeva eest. Justiitsministeeriumi muudetud selgituste kohaselt on arvutuskäik järgmine:

- selgitada välja kohustatud vanemaga veedetav aeg
- arvutada, kui suure osa moodustab kohustatud vanemaga tegelikult veedetav aeg kohustatud ajast (15 ööpäeva)

$$15 = 100 \%$$

$$8 = x \%$$

$$8 \times 100 / 15 = 53,33\% \text{ ehk laps elab vanema juures } 53,33\% \text{ kohustatud ajast}$$
- arvutada selle protsendi (53,33%) võrra vähenenud elatise summa. Kui laps elab kohustatud vanema juures igakuisest kohustatud ajast 53,33%, väheneb elatis 53,33%, võrra¹²³, st kui laps veedab vanemaga 8 päeva, tuleb elatist maksta 7 päeva eest ehk 46,67% ($100\% - 53,33\%$) PKS § 101 lg-te 3 – 5 alusel arvutatud elatise summast.

¹¹⁹ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 7.

¹²⁰ Justiitsministeeriumi selgitused „KKK – elatiskalkulaator ja miinimumelatise maksmise uus kord“ ministeeriumi veebilehel, lk 4-5. Kättesaadav: <https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2023-03/Elatiste%20KKK%2015.03%20seisuga.pdf> (11.12.2023).

¹²¹ Näiteks VMKo 27.07.2022, 2-22-921 p 10; TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921 p 3 ja p 11.

¹²² TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921, p 3 ja p 11.

¹²³ Justiitsministeeriumi selgitused „KKK – elatiskalkulaator ja miinimumelatise maksmise uus kord“ ministeeriumi veebilehel, lk 4-5. Kättesaadav: <https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2023-03/Elatiste%20KKK%2015.03%20seisuga.pdf> (11.12.2023).

Eespool mainitud ringkonnakohtu lahendi andmeid aluseks võttes, kui kohustatud vanem veedab lapsega 7 ööpäeva kuus, tuleks elatis *välja mõista 8 päeva eest* summas 113 eurot 83 senti: vanem katab vahetult 46,67% elatise kohustusest [(7 päeva * 100%) / 15 päeva] ja selle võrra tuleb väljamõistetavat elatist vähendada (200 eurot (baassumma) + 43 eurot 44 senti (kolm protsenti Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast) – 30 eurot (50% lapsetoetusest) – 99 eurot 61 senti (46,67% vahetu ülalpidamise eest). Vanemalt tuleb mõista välja 53,33% miinimumelatisest (100%–46,67%), s.o rahaliselt 113 eurot 83 senti (213,44*53,33%).¹²⁴

Ka perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri lähtub sarnasest loogikast, kuid ringkonnakohtu hinnangul lähtub arvestus päevakulu suurusest, kuid ei arvesta, et tegemist on ühe vanema päevakulu suurusega juhul, kui mõlemad vanemad samaaegselt täidavad ülalpidamiskohustust. Kui eeldada, et lapse kohustatud vanema juures viibimisel kannab vanem lapse ülalpidamiskulu vahetult, siis katab ta üldjuhul kogu lapse vajadustega seotud kulud, s.h selle vanema eest, kelle juures laps parasjagu ei viibi. Seega tuleb perekonnaseaduse eelnõu seletuskirja järgi saadav päevakulu korrutada kahega, ehk lähtuda tuleb lapse ühe päeva vajaduste suurusest.¹²⁵

Sellest tulenevalt oleks ringkonnakohtu hinnangul arvutuskäik järgmine: miinimumelatis 213 eurot 44 senti (200 eurot (baassumma) + 43 eurot 44 senti (kolm protsenti Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast) – 30 eurot (50% lapsetoetusest) tuleb korrutada kuude arvuga (213,44*12=2561,28), mis tuleb jagada päevade arvuga aastas (2561,28/365=7,02), mis tuleb korrutada kahega (lapse vajaduste suurus päevas) (7,02*2=14,04). Seega juhul, kui vanem täidab ülalpidamiskohustust vahetult 7 päeva kuus, tuleb elatise summast lahutada 7*14,04=98,28 ning väljamõistetava elatise suuruseks jääb 115 eurot 16 senti (213,44–98,28), mis on samas suurusjärgus elatise summaga, mis tuleb ministriummi arvutusmeetodit kasutades. Väike erinevus seisneb selles, et üks arvutusmeetod lähtub päevade arvust aastas, milleks on 365 päeva, teine arvestus lähtub keskmisest päevade arvust kuus, s.o 30 päeva.¹²⁶

4.4. Kohustatud vanemaga koosveedetud aja kindlaksmääramine kohtu omal algatusel

Riigikohus on leidnud, et PKS § 101 lg 6 on põhjendatud tõlgendada selliselt, et kohus vähendab proportsionaalselt PKS § 101 alusel arvatud elatise suurust automaatselt, sõltumata poolte väidetest eeldusel, et asjaolu, et lahuselava vanema juures viibimise aeg jääb vahemikku keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, nähtub suhtluskorda reguleerivast kohtulahendist või kui vanemad selle asjaolu üle ei vaidle.¹²⁷

Kohtupraktikas on Riigikohtu seisukoht esialgu veel tagasihoidlikult omaks võetud. Enamasti on vanemaga koosveedetud aja toonud esile menetlusosalised ise, näiteks hagiavalduses.¹²⁸ Sageli on kohus vajadusele koosveedetud aega arvestada tähelepanu juhtinud¹²⁹, küsinud seda menetlusosalistelt istungil¹³⁰, arutanud küsimust eelistungil¹³¹ või selgitanud välja, kas on

¹²⁴ TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921 p 13.

¹²⁵ TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921 p 13.

¹²⁶ TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921 p 13.

¹²⁷ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.6 ja p 14.7.

¹²⁸ HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 1.

¹²⁹ TrtRgKo 31.10.2023, 2-23-125764, p 7.

¹³⁰ HMKo 29.11.2022, 2-21-138980, p 21.

¹³¹ HMKo 31.05.2023, 2-22-12680, p 7.

määratud suhtluskord, millest nähtuks, et hagejad viibisid kostja juures vähemalt keskmiselt 7 ööpäeva kuus.¹³² Kuigi neid olukordi, kus laps vanemaga aega koos ei veeda, esineb praktikas palju (ja pole alust kõnealust kriteeriumi rakendada), ei ole suures osas lahendites seda eraldi välja toodud. Autorite hinnangul võib üheks põhjuseks olla asjaolu, et elatise hagiavalduse vormil seda teavet eraldi ei küsita.

Mitmel juhul on kohus leidnud, et elatise summat ei saa vähendada, sest pooled ei ole esile toonud asjaolusid, millest tulenevalt saaks elatise summat vähendada proportsionaalselt kostjaga koos veedetava ajaga.¹³³ Samuti on leitud, et see, kas hageja lastega suhtleb või neid vahetult ülal peab, ei oma asjas tähtsust, kuna hageja ei ole hagi nimetatud asjaoludele kui elatise vähendamise alusele tuginenud.¹³⁴ Vähemalt ühel juhul ei ole maakohus kostja väidet hageja tema juures viibimise kohta kohtuotsuses hinnanud ega selgitanud välja, mitu päeva hageja kostja juures viibis, kuigi kostja on sellele juba vastuväites maksekäsu kiirmenetluses viidanud.¹³⁵

Teisalt on mitmel juhul kohus lahendis põhjendanud, miks asjas kõnealust elatise komponenti ei arvestata ja elatist PKS § 101 lg 6 alusel ei vähendata. Sageli on põhjuseks asjaolu, et laps viibib kohustatud vanema juures vähem kui seitse ööpäeva¹³⁶ või ei vaidle pooled selle üle, et laps ei viibi lahuselava vanema juures rohkem kui kuus päeva.¹³⁷ Samuti on ära toodud, et kohus on suhtluskorra määrusega paika pannud, kuid kostja seda ei täida, sest töögraafiku tõttu ei ole tal võimalik veeta lapsega 50% ajast.¹³⁸ Elatis on jäänud vähendamata ka põhjusel, et menetlusosaline ei ole vastaspoole väidet koosveedetud aja kohta ümber lükanud ega esitanud ka väiteid või tõendeid selles osas, et lapsed viibivad kohustatud vanema juures vähemalt seitse päeva kuus.¹³⁹

4.5. Kohustatud vanemaga koosveedetav aeg: tuvastatud probleemid ja lahendusettepanekud

- Kohtupraktikas on osutunud probleemiks kohustatud vanemaga koosveetud aja kindlaksmääramine ja tõendamiskoormise jaotus; kohtupraktika on selles osas erinev.
- Kohtupraktika on erinev elatise vähendamiseks vajalike arvutuste tegemisel.
- Kui suhtluskorda ei ole, siis on kohustatud vanema kohustus tõendada, et laps(ed) on vähemalt 7 päeva temaga.
- Kohtud pigem ei ole võtnud omaks Riigikohtu tõlgendust, et kohus peab PKS § 101 lg-t 6 omal algatusel arvestama ja kohustatud vanemaga koosveedetava aja kindlaks tegema.

Ettepanekud:

- Lisada hagiavalduse vormile küsimus koosveedetava aja kohta (arvestades, et suur osa hagiavaldustest esitatakse hagiavalduse vormil)
- Teadlikkuse tõstmine

¹³² HMKo 10.10.2023, 2-23-7159, p 8.

¹³³ TMKo 22.11.2022, 2-22-9632, p 8.

¹³⁴ HMKo 06.06.2022, 2-22-2334, p 16.

¹³⁵ TrtRgKo 31.10.2023, 2-23-125764, p 7 (viitega maakohtu lahendile).

¹³⁶ HMKo 22.03.2022, 2-21-17109; TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109, p 57.5.

¹³⁷ HMKo 27.09.2023, 2-22-12034, p 8; TlnRgKo 13.09.2022, 2-21-19586, p 11.2.

¹³⁸ HMKo 16.02.2023, 2-22-15710, p 30.

¹³⁹ HMKo 10.10.2023, 2-23-7159, p 8; HMKo 26.10.2023, 2-22-38, p 10.

5. Vanemate varalise seisu arvestamine elatise suuruse määramisel

5.1. Kohustatud vanemaga koosveedetava aja arvestamise põhimõtted ja muudatuse eesmärk

Perekonnaseaduse § 99 lg 1 kohaselt määratakse ülalpidamise ulatus kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. Sama paragrahvi teise lõike järgi arvestatakse ülalpidamise kindlaksmääramisel õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sealhulgas tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi, alaealise ülalpeetava puhul ka tema kasvatamise kulutusi. Lisaks sätestab PKS § 105 lg 3, et mitu sama astme sugulast täidavad ülalpidamiskohustust osavõlgnikena. Iga osavõlgniku kohustuse suurus määratakse kindlaks võrdeliselt tema sissetuleku ja varalise seisundiga, arvestades ka tema ning ülalpidamist saama õigustatud isiku vahelisi suhteid. Mõlemad sätted kehtisid ka enne elatise arvutamise uue korra kehtestamist. Enne 1. jaanuari 2022 kehtinud õiguse pinnalt on Riigikohus leidnud, et PKS § 105 lg 3 kohaselt peavad vanemad võrdväärse sissetuleku ja varalise seisundi korral andma lapsele ülalpidamist võrdsetes osades. Vanemate erineva sissetuleku ja varalise seisundi korral osaleb kumbki vanem lapse ülalpidamises vastavalt vanemate sissetulekute ja varalise seisundi proportsioonile.¹⁴⁰

1. jaanuaril 2022 jõustunud perekonnaseaduse muudatustega täiendati kohtu võimalusi seaduses toodud valemi abil arvutatud elatise suurendamiseks. Perekonnaseaduse §-i 102 lisati kolmas lõige, mille kohaselt võib kohus elatise välja mõista PKS § 101 alusel arvutatud summaga võrreldes suuremas summas lisaks PKS §-s 99 toodud alustele muu hulgas lähtuvalt kummagi vanema varalisest seisust või lapsega seotud kulude jaotusest vanemate vahel. Justiitsministeeriumi selgituste kohaselt jäi üldpõhimõtte ülalpidamise ulatuse kindlaksmääramise kohta samaks,¹⁴¹ muudatustega täiendati üksnes PKS §-s 99 toodud miinimumist suurema elatise väljamõistmise aluseid: PKS § 102 lõikesse 3 lisati näidisloetelu juhtumitest, millal võib elatist suurendada.¹⁴²

Elatise arvutamise uue korra tutvustamisel rõhutab justiitsministeerium põhjendatult, et elatise suurus arvutatakse valemi järgi, mis arvestab olulisemaid lapse ja tema vanema eluga seotud asjaolusid.¹⁴³ Kohtule jääb võimalus konkreetsete asjaolude pinnalt otsustada, milline kulude jaotus on iga pere puhul õiglane ja tagab parimal viisil lapse ülalpidamise.¹⁴⁴ Samuti on Riigikohus rõhutanud, et elatise suuruse saab kindlaks määrata iga üksikjuhtumi asjaoludest lähtudes.¹⁴⁵

Elatise arvutamise korra seletuskirja kohaselt võib kohus elatise välja mõista PKS § 101 alusel arvutatud elatiseiga võrreldes erinevas summas, lähtudes lapse tegelikest vajadustest¹⁴⁶ (mh

¹⁴⁰ RKTko 27.10.2021, 2-19-18082, p 11; RKTko 09.06.2017, 3-2-1-35-17, p 22.

¹⁴¹ Justiitsministeeriumi selgitused „KKK – elatiskalkulaator ja miinimumelatise maksmise uus kord“ ministeeriumi veebilehel, lk 1. Kättesaadav: <https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2023-03/Elatiste%20KKK%2015.03%20seisuga.pdf> (11.12.2023).

¹⁴² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (474 SE) eelnõu seletuskiri, lk 8-9.

¹⁴³ Justiitsministeeriumi selgitused vanemate varalise seisu arvestamise kohta justiitsministeeriumi kodulehel. – <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023).

¹⁴⁴ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (474 SE) eelnõu seletuskiri, lk 9.

¹⁴⁵ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.6.

¹⁴⁶ Nii ka RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.6.

erivajadused), kummagi vanema varalisest seisust, sh sissetulekust¹⁴⁷, lapse kulude jaotusest vanemate vahel.¹⁴⁸ Lisaks selgitatakse, et elatise summa suurendamise alused on eelnõus välja toodud näidisloeteluna, mistõttu saab kohus elatise summa suurendamisel arvesse võtta ka teisi asjaolusid.¹⁴⁹ Näitena on toodud olukord, kus PKS § 101 kohaselt arvatud elatise summa ei kata lapse tegelikke vajadusi seetõttu, et lapsel on terviseseisundist tulenevad erivajadused või on lapse kulud huviharidusele keskmisest suuremad, samuti siis, kui lapse kulud ei ole kooskõlas lapse elustandardiga ajal, mil vanemad last koos kasvasid. Seletuskirja järgi on sellisel juhul võimalik nõuda elatist suuremas summas.¹⁵⁰ Veel selgitatakse, et vanemate panus ei pea rahalises mõttes alati võrdne olema. Kui üks vanematest panustab lapse kasvatamisse teisega võrreldes oluliselt rohkem aega, siis võib ka tema rahaline panus olla väiksem.¹⁵¹ Elatist on võimalik nõuda suuremas summas ka näiteks siis, kui last peamiselt kasvatav vanem kaotab osaliselt või täielikult töövõime ning teise vanema sissetulek võimaldab elatist tasuda suuremal määral.¹⁵²

Kokkuvõtvalt võib kohus elatist suurendada järgmistel juhtudel:

- Lapse vajadused on suuremad kui seadusjärgne elatise summa arvatuna PKS § 101 alusel, sh lapse tervisest tingitud erivajadused või kallid hobi
- Miinimumelatise summa ei ole kooskõlas lapse elustandardiga ajal, mil vanemad last koos kasvasid
- Ühe vanema sissetulek on suurem kui teisel
- Üks vanem kannab suurema osa lapse kulutustest
- Üks vanem panustab lapse kasvatamisse teisega võrreldes oluliselt rohkem aega
- Üks vanem on kaotanud töövõime ja teise vanema sissetulek võimaldab elatist tasuda suuremal määral
- Muud asjaolud

Niisiis võetakse elatise arvutamise uue korra kohaselt miinimumelatise kindlaksmääramisel PKS § 101 alusel arvesse muude komponentide seas ka kohustatud vanema võimalusi.¹⁵³ Siinkohal tekib küsimus, missuguseid asjaolusid peab kohus elatise määramisel ise välja selgitama ja missuguseid asjaolusid tuleb kohtul arvestada vaid siis, kui kohustatud isik neile tugineb. Vastus peaks sõltuma sellest, kelle huve silmas pidades kohus menetlustoiminguid ette võtab ja milline on kohaldatava normi eesmärk.¹⁵⁴ Riigikohus on kohtu kohustust selgitada välja vajalikud asjaolud kohaldanud eelkõige hagejast lapse huvide kaitset silmas pidades, täites seega uurimisprintsibiist tulenevat kohtumenetluse olulist funktsiooni: nõrgema poole

¹⁴⁷ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 9; Perekonnaseaduses ülalpidamiskohustusi puudutava peatüki mõte on arvesse võtta kohustatud isikute varalist seisutervikuna, mitte üksnes sissetulekut. – Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 474 SE II, lk 1-2.

¹⁴⁸ Justiitsministeeriumi selgitused vanemate varalise seisutervikuna arvestamise kohta justiitsministeeriumi kodulehel. – <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (11.12.2023).

¹⁴⁹ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 9.

¹⁵⁰ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 9.

¹⁵¹ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 9.

¹⁵² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 9.

¹⁵³ T. Uusen-Nacke. Ülalpidamisnõue kohtuveskis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? - Juridica 2023/6, lk 492.

¹⁵⁴ T. Uusen-Nacke. Ülalpidamisnõue kohtuveskis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? - Juridica 2023/6, lk 493.

kaitset.¹⁵⁵ Näiteks on Riigikohus seisukohal, et kui kohus leiab, et kohustatud vanema varaline seisund võib anda alust elatise alla miinimummäära väljamõistmiseks, siis ei tohiks kohus jätta tähelepanuta, et sellisel alusel elatise alla miinimummäära väljamõistmisel tuleb arvestada ka lapse huve ning seda, kas elatise vähendamine on vanema ja lapse huve kaaludes proportsionaalne.¹⁵⁶ Elatise arvutamise uue korra osas on Riigikohtu seisukoht konkreetne: PKS § 101 alusel elatise suuruse väljaarvutamiseks vajalike asjaolude väljaselgitamine on kohtu ülesanne ja kohus saab selleks koguda tõendeid omal algatusel või poolte kaasabil.¹⁵⁷

Riigikohus leiab, et kohus võib PKS § 102 lõike 3 kohaselt välja mõista elatise suuremas ulatuses, kui oleks konkreetse alaealise lapse kohta PKS § 101 alusel arvutatud summa, sõltumata sellest, kas pooled sellele tuginevad.¹⁵⁸ Riigikohtu järgi on miinimumelatisest suurema elatise väljamõistmine PKS § 102 lõike 3 alusel kohtu diskretsiooniotsus, kuid kohus peab otsustuse aluseks olevad asjaolud menetluses välja selgitama ning otsust nõuetekohaselt põhjendama.¹⁵⁹ Niisiis võimaldab PKS § 102 lõige 3 kohtul küll mõista elatise välja PKS § 101 alusel arvutatud summaga võrreldes suuremas summas lisaks PKS §-s 99 toodud alustele, kuid Riigikohtu seisukoht lubab kohtul seda teha omal algatusel, mis võib tähendada hagimenetluses esitatud nõude kohtupoolset muutmist.¹⁶⁰ Seega alates 1. jaanuarist 2022 peab kohus ise hindama ka vanema varalist seisu ja sellest tulenevat võimet suuremat elatist maksta.

PKS § 104 järgi on otsejoones sugulased kohustatud sellekohase nõude esitamise korral andma üksteisele teavet oma sissetulekute ja vara kohta, kui see on vajalik ülalpidamiskohustuse või elatise suuruse kindlakstegemiseks. Sissetulekute suuruse kohta tuleb nõudmise korral esitada töandja tõendid ja muud asjakohased dokumendid. Seega on pooltel õigus nõuda, et kohus teeks järelepärimisi. Hageja taotluse kustjalt sissetuleku kohta andmete väljanõudmiseks rahuldumata jätmine on käsitatav menetlusõiguse normide rikkumisena.¹⁶¹ Samuti saab kohus vajadusel välja nõuda andmeid kohustatud isiku varalise seisundi kohta.¹⁶²

Eelnevast järeldub, et elatise uue korraga on seadusandja püüdnud ühtepidi leevendada nende kohustatud vanemate olukorda, kelle jaoks miinimumelatisel tasumine oli üleliia koormav, samal ajal aga parandada nende laste olukorda, kelle elustandard vanemate kooselu ajal¹⁶³ on olnud Eesti keskmisest kõrgem. Nii on ka elatise arvutamise korra seletuskirjas rõhutatud, et lapse vajaduste kõrval on kohustatud vanema sissetuleku arvestamine elatise summa kindlaksmääramisel oluline, kuna just lapse vanemate käsutuses olevad varalised vahendid kujundavad tema elulaadi.¹⁶⁴ Lapse elustandard peaks olema kooskõlas tema vanemate elustandardiga.¹⁶⁵

¹⁵⁵ T. Uusen-Nacke. Ülalpidamisnõue kohtuveskis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? - Juridica 2023/6, lk 493.

¹⁵⁶ RRTKo 7.02.2018, 2-16-11865 p 13.

¹⁵⁷ RRTKo 22.06.2022, 2-19-19160 p 15.

¹⁵⁸ RRTKo 22.06.2022, 2-19-19160 p 15 jj.

¹⁵⁹ RRTKo 22.06.2022, 2-19-19160 p 14.8.

¹⁶⁰ T. Uusen-Nacke. Ülalpidamisnõue kohtuveskis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? - Juridica 2023/6, lk 493-494.

¹⁶¹ TlnRgKo 13.09.2023, 2-21-19586, p 11.6.

¹⁶² Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 9.

¹⁶³ Kui vanemad ei ole koos elanud, siis hüpoteetilisest elustandardist, mis lapsel oleks, kui vanemad oleksid koos elanud.

¹⁶⁴ Seda on maininud ka Riigikohus. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 08.01.2014 otsus nr [3-2-1-165-13](#), p 15.

¹⁶⁵ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 5.

Kuivõrd PKS § 102 lg 2 alusel elatise erandliku vähendamise põhimõtted ja mõjuvate põhjuste näidisloetelu elatise arvutamise uue korraga ei muutunud¹⁶⁶, siis nendel käesolevas analüüsis ei peatuta.

5.2. Elatise suurendamise õiguspoliitilised kaalutlused

Elatise suurus on otseselt sõltuv kohustatud isiku varalisest seisust. Kuna elatist tuleb maksta igakuiselt (PKS § 100 lg 4), tuleks elatise suuruse arvestamisel lähtuda kohustatud isiku igakuisest netosissetulekust sõltumata sellest, millisel alusel on sissetulek saadud. Perekonnaseaduses on kehtestatud elatise alammäär, maksmisele kuuluvat elatise ülempiiri, millest rohkem maksta ei tule, seadusandja kindlaks määranud ei ole. Ülempiiri küsimus tõstatub siiski vaid maksmiseks kohustatud isikute väga kõrgete sissetulekute puhul.

Õiguskirjanduses on esile toodud, et lapse elatise suuruse sõltuvusse seadmine vanemate elukorraldusest ei tohiks tähendada seda, et keskmisest parema majandusliku seisuga vanemate puhul peaks elatis tagama lastele luksusliku eluviisi.¹⁶⁷ Erinevalt abikaasadest, kelle suhtes kehtib ühisvara režiimi puhul omandatava vara suhtes reeglina võrdsete osade põhimõte, ei ole lastel õigust nõuda elatisena osa oma vanemate sissetulekust (selline põhimõte kehtis ENSV abielu- ja perekonnakoodeksis). Seega peaks lapsele elatise andmine tähendama tema kõikide, ka kõrgendatud, eluvajaduste katmist, aga mitte luksusest osasaamist. Ka väga hea elustandardiga vanemad ei ole kohustatud andma lapsele kõike, mida ta soovib, vaid tagama lapsele vanemate lahkumineku järel vajaduste rahuldamise lapse senise harjumuspärase elukorralduse kohaselt.¹⁶⁸ Viimane ei peaks aga viima selle vanema elustiili tõstmisele, kelle juures laps elab. Saksamaa *Bundesgerichtshof* on olnud seisukohal, et alaealiste laste puhul, kelle vanemad elavad väga heades majanduslikes oludes, ei peaks elatis reeglina olema kõrgem kui on Düsseldorf'i tabeli (mida Saksamaal kasutatakse elatise suuruse kindlaksmääramisel) kõrgeim määr.¹⁶⁹

5.3. Elatise suurendamine kohtupraktikas

5.3.1. Sissejuhatavalt

Analüüsi valimisse sattunud menetlustes on kohtud hinnanud poole taotlusel kummagi vanema varalist seisu osakohustuse suuruse kindlaksmääramisel pigem harvadel juhtudel. Ka elatise suurendamise võimalus kohtu omal algatusel on kohtupraktikas seni tagasihoidlikult omaks võetud. Analüüsitud menetlustes on kohtud tihti menetlusse võtmise määruses küsinud kostja sissetuleku ja vara kohta andmeid, teinekord on kohus kohustanud ka mõlemat vanemat neid esitama. Kohtud on elatise nõude menetlusse võtmisel selgitanud, et kohustatud isikul tuleb kohtule esitada oma sissetulekute suurus¹⁷⁰ või kohustanud lapsevanemaid esitama 14 päeva jooksul määruse kättesaamisest tõendid nende sissetuleku ja varalise seisundi kohta, sealhulgas pangakontode väljavõtted ja palgatõendid viimase 4 kuu kohta.¹⁷¹ Seejuures on kohtud teinud päringuid maksu- ja tolliametile, kinnistusraamatusse, liiklusregistrisse¹⁷², aga lähtunud

¹⁶⁶ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 8.

¹⁶⁷ P. Wendl jt (koost). Das Unterhaltsrecht in der familienrichterlichen Praxis. C. H. Beck 10. Aufl. 2019, § 2, vrn 226.

¹⁶⁸ Samas, vrn 227.

¹⁶⁹ BGH, Urteil vom 23-02-1983 - IVb ZR 362/81 (Hamm).

¹⁷⁰ Nt VMKo 16.06.202, 2-23-4533.

¹⁷¹ VMKo 03.04.2023, 2-22-14706.

¹⁷² VMKo 10.05.2022, 2-22-1711.

näiteks ka rahandusministeeriumi üldkättesaadavaks tehtud ametnike palgaandmetest.¹⁷³ Kuid isegi kui lahendites on ära toodud vanema või mõlema vanema majandusliku seisu analüüs, ei leia neist mitte kõikidel juhtudel kohtu järeltulekut selle kohta, kas menetlusosaline on suuteline tasuma miinimumist suuremat elatist või vastupidi, võimeline tasuma miinimumelatist. Samuti on menetlusi, kus pooltele ei anta võimalust kohtu kogutud andmete kohta seisukohti avaldada.

Vanemate varalise seisu hindamise kontekstis tekib ka küsimus, kas elatise nõude menetlemisel tuleks hinnata ka lapse abivajadust, st tema varalist seisu ja võimalikku sissetulekut. Mida täpselt tähendab “elatis” seadus ei defineeri. PKS § 97 punkt 3 nimetab üldise põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse eelduse, milleks on võimetus ise ennast ülal pidada. Riigikohus on leidnud, et alaealise lapse ülalpidamise kohustus tekib vanemal PKS § 97 punkti 1 järgi igal juhul, s.t alaealine laps on perekonnaseaduse mõtte järgi abivajav isik, kellel on õigus saada ülalpidamist.¹⁷⁴ Kohtud on menetluses ka sellest põhimõttest lähtunud ning lapse abivajadust välja selgitatud ei ole.

Alljärgnevalt antakse ülevaade juhtumgruppide põhiselt lahenditest, kus kohus on mõistnud välja miinimumelatisest suurema elatise või on seda võimalust kaalunud. Siinkohal on asjakohane mainida, et elatised vahemikus 300–400 eurot on mõistetud välja pigem Harju maakohu teeninduspiirkonda jäävates asjades.

5.3.2. Lapse suuremad vajadused

Olukorras, kus hagiavalduses on nõutud miinimumelatisest suuremat elatist, on kohus leidnud, et nõude esitaja ei ole oma nõude suuruse kujunemist piisavalt tõendanud ja jätnud hagi käiguta. Käiguta jätmise määruses selgitas kohus PKS § 99 ja § 102 lg 3 sisu ja lisis, et kohtupraktikast tulenevalt ei tule tõendada lapse ülalpidamiseks tehtavaid kulutusi miinimumsummas esitatava elatise nõude korral, kuid seda ületavas osas tuleb nõuet tõendada. Kohus selgitas, et hagiavalduses tuleb märkida, kuidas on kujunenud taotletav elatise suurus (400 eurot), seda põhjendada ja esitada vastavad tõendid.¹⁷⁵ Ühes teises asjas selgitas kohus käiguta jätmise määruses, et hageja esitatud andmete põhjal oleks hagejale arvutatava miinimumelatiselise suuruseks hagiavalduse esitamise seisuga 215,64 eurot (209,20 + 46,44 – (lapsetoetus) 80/2) eurot (alates 01.04.2023 ümberarvestatuna 260,33 eurot), seega väiksem hageja taotletud summast (300 eurot). Kohus leidis, et hagejal tuleb põhjendada miinimumelatist ületava elatise nõude summas 300 eurot esitamist.¹⁷⁶ Kirjeldatud lahendus võib viia tulemuseni, kus kohus saab keelduda (juhul, kui täiendavad tõendid jäävad esitamata) juba eelmenetluse staadiumis miinimumelatisest suurema nõude menetlemisest. Küsitav on, kas see on kooskõlas seadusandja mõttega ja kohtu kõrgendatud selgituskohustusega elatisasjade menetlemisel. Lisaks võib kohustatud isik ka nõude õigeks võtta.

Analüüsitavaid lahendite seas on vähe selliseid, kus kohus on määranud elatise miinimumelatisest suuremas ulatuses. Enamasti tõusetub elatise suurendamise küsimus elatise vähendamise asjas, kas siis vastuhagi korras või vähendab kohus elatise summat sel põhjusel taotletust vähem. Miinimumelatisest suuremas ulatuses on kohus pidanud põhjendatuks mõista elatis välja siis, kui miinimumelatis ei kata lapse vältimatuid kulusid.¹⁷⁷ Olukorras, kus lapse kulud on üle 1100 euro kuus, on kostja taotlusel ja lähtuvalt lapse tegelikest kuludest mõistetud

¹⁷³ HMKo 26.10.2022, 2-22-38, p 8.1.

¹⁷⁴ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 13.

¹⁷⁵ TMK 2-22-15460.

¹⁷⁶ VMK 2-23-4690.

¹⁷⁷ VMK 9.06.2023, 2-22-2493, p 32; TlnRgKo 13.09.2022, 2-21-19586, p 11.7.

elatis välja summas 400 eurot kuus, viitamata seejuures otseselt PKS § 102 lg-le 3.¹⁷⁸ Miinimumelatisest suurema elatise väljamõistmist on kohus pidanud põhjendatuks ka olukorras, kus laste põhjendatud kuludeks on vastavalt 768 ja 806 eurot kuus ja kostja majanduslik seis on selleks kohtu hinnangul piisavalt hea. Kohus mõistis elatise välja vastavalt summas 344,22 ja 363,34 eurot.¹⁷⁹ Kui lapse tegelikud kulud on üle 700 euro, on kohus mõistnud välja elatise summas 318 eurot.¹⁸⁰ Samuti on ette tulnud, et kui laste põhjendatud igakuised kulud on 690 eurot ja 620 eurot kuus ja kohus leiab, et põhjendatud oleks mõista elatis välja seadusjärgsest suuremas summas, on vaidlus lõppenud õigeksvõtul põhineva (osa)otsusega.¹⁸¹ Miinimumelatisest suurema elatise on kohus välja mõistnud ka tagaseljaotsusega, lugedes lapse kulud tõendatuks.¹⁸²

Samas on olukorras, kus hageja nõudis elatist üle miinimummäära, kuna kostja on väljendanud nõusolekut ja tal oli ka majanduslik võimekus tasuda miinimummäärast suuremat elatist, on kohus leidnud, et miinimumi ületav elatis ei ole põhjendatud ja piirata tuleb lapse kulutusi. Kohus selgitas, et toitu saab tellimise asemel ise teha ja kuna laps enam lasteaias ei käi, ei ole vaja enam kulutusi kütusele. Samuti leidis kohus, et meelelahutus on toreduslik.¹⁸³

Olukorras, kus hageja on taotlenud elatist vastavalt PKS § 101 lg-s 1 sätestatud määrale ja alternatiivselt põhjendatud ja vajalikus määras, tema tavalisest elulaadist lähtudes, arvestades kostja võimalusi ja hageja vajadusi, suurendades elatist vastavalt PKS § 102 lg 3 hageja poolt arvestatud ulatuses, milleks on mitte vähem kui 270 eurot kuus, luges kohus küll tõendatuks, et hageja kulud on 602,71 eurot kuus, leides, et hageja kulud on igal juhul suuremad kui esitatud primaarne nõue eeldab, kuid jättis hageja alternatiivnõude analüüsimata, kuna kohus rahuldab hageja primaarnõude.¹⁸⁴

Lõpetuseks võib tuua näite, kus kohus on elatise vähendamise asjas leidnud, et elatise väljamõistmisel tuleb arvestada muu hulgas vanema varalise seisundiga (sh majandusliku võimekusega, mitte üksnes selle puudumise või ebapiisavusega) ning vanem ei pea maksma lastele elatist üksnes miinimummääras, vaid võib seda võimalusel alati teha ka suuremas ulatuses, juhul kui laste vajadused on suuremad. Lapse senine elustandard ei pea muutuma automaatselt õigusliku olukorra muutumisel, arvestamata seejuures vanemate majanduslikku võimekust lapsi ülal pidada. Kõnealusel asjas ei pidanud kohus põhjendatuks vähendada elatist hagi nõutud summani ehk 200 euronit kuus. Arvestades kohtu käsutuses olevaid hageja ja kostja seadusliku esindaja ülalpidamisvõimet iseloomustavaid andmeid ning alaealise lapse huve, leidis kohus, et elatise väljamõistmine 250 eurot kuus ei ole hageja jaoks ebamõistlikult koormav. Kohus asus seisukohale, et väljamõistetava elatise suurus on mõistlik, arvestades nii lapse vajadusi kui kostja majanduslikke võimalusi. Kohtu hinnangul ei kahjusta väljamõistetud elatise suurus elatise maksmise eesmärki, st lapse igapäevased vajadused saavad rahuldatud ja tema arenguks piisavad vahendid tagatud. Samuti leidis kohus, et otsus on kostja ülalpidamisvõimet arvestades täidetav.¹⁸⁵

¹⁷⁸ HMKo 12.06.2023, 2-22-19210, p 49.

¹⁷⁹ HMKo 30.06.2023, 2-22-19474, p 36.

¹⁸⁰ TlnRgKo 19.05.2023, 2-22-14370, p 12; HMKo 1.03.2022, 2-22-14370, p 35.

¹⁸¹ HMKo 27.09.2023, 2-22-12034, p 15 ja p 18.

¹⁸² TMKo 15.11.2023, 2-23-12858 (analüüsi koostamise hetkel jõustumise ootel).

¹⁸³ TMKo 30.06.2023, 2-22-15460.

¹⁸⁴ HMKo 23.11.2022, 2-22-11663, p 15 ja p 22.

¹⁸⁵ VMKo 15.09.2023, 2-23-7287, p 31.

5.3.3. Kohustatud vanema tegelik sissetulek Vabariigi keskmise brutokuupalga asemel

Elatise arvutamise korra seletuskirjas selgitatakse, et kohus võib suurendada uute kriteeriumide alusel arvatud elatise summat lähtuvalt lapse tegelikest vajadustest, kummagi vanema sissetulekust või lapsega seotud kulutuste tegelikust jaotusest vanemate vahel. Kui kohustatud vanema sissetulek on keskmisest suurem, siis võib lisada elatise baassummale näiteks 3% kohustatud vanema tegelikust sissetulekust keskmise brutokuupalga asemel.¹⁸⁶ Kohtupraktikas on seda ka tehtud, kuid mõnevõrra ebaselgeks jääb, kas seejuures on tuginetud PKS § 102 lg-le 3 või PKS § 101 lg-le 4, asendades Vabariigi keskmise brutokuupalga kohustatud vanema sissetulekuga.

PKS § 102 lg-le 3 viidates on kohus leidnud, et lapsele makstava miinimumelatise summa arvutamisel on mõistlik liita baassummale 3 protsenti kohustatud vanema sissetulekust, mitte üldisest keskmisest brutokuupalgast.¹⁸⁷ Olukorras, kus puudub vaidlus selles, et kostja sissetulek on Eesti keskmisest parem, on kohus elatise arvutamise aluseks võtnud kostja brutosissetuleku. Kohtu hinnangul ei vaja kostja tegeliku sissetuleku arvesse võtmine iseenesest muud põhjendust kui see, et kohus tuvastab kostja varalise seisu ja saab sellest teha järelduse, kas kostja varaline seis on parem ja kuu sissetulek kõrgem kui Eesti keskmine brutokuupalk. Ringkonnakohus leidis, et arvestades PKS § 101 lg-s 4 toodut, on seadusandja kohustatud isiku tegeliku sissetuleku arvestamise korral tõenäoliselt pidanud silmas brutosissetulekut. Lisaks märkis kohus, et kuna kostja keskmist brutosissetulekut on vaja tulevikus iga-aastaselt PKS § 101 lg 4 järgi 1. aprillil korrigeerida, peab sissetuleku kindlakstegemise aluseks olema konkreetne tõend ja sellelt andmete väljalugemine võimalikult selge. Ringkonnakohtu hinnangul on kollektiivlepinguga määratud palk piisavalt konkreetne ja vajadusel kontrollitav. Otsuse resolutsioonis kajastas kohus kõnealust elatise komponenti järgmiselt: „69,40 eurot (3% MM-i keskmisest brutokuutasust).¹⁸⁸

Samas ei ole kohtupraktika ka siinkohal ühtlane. Vaatamata Riigikohtu 22. juunil 2022 avaldatud seisukohale, mille järgi võib kohus mõista PKS § 102 lõikele 3 tuginedes elatise välja suuremas ulatuses, kui oleks konkreetse alaealise lapse kohta PKS § 101 alusel arvatud summa, sõltumata sellest, kas pooled sellele tuginevad,¹⁸⁹ on veel 2023. aasta alguses tehtud lahend, milles kohus on PKS § 102 lg-le 3 viidates leidnud, et seadusest ei tulene, et olukorras, kus on esitatud nõue PKS § 101 alusel elatise väljamõistmiseks ning tõendatud ei ole lapse tavapärasest suuremad kulud (s.o kahekordset miinimummäära ületavad), peaks kohus automaatselt arvestama elatist lähtudes kohustatud isiku tegelikust sissetulekust, mitte PKS § 101 lg 4 kohasest brutokuupalgast. See eeldab suuremas summas elatise nõude esitamist ja põhjendatud vajaduste tõendamist.¹⁹⁰ Samuti on Riigikohus mitmes lahendis selgitanud, et kohus võib lapse huve puudutavas ülalpidamisvaidluses samuti koguda TsMS § 230 lõike 3 järgi tõendeid omal algatusel.¹⁹¹

¹⁸⁶ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 2.

¹⁸⁷ HMKo 26.10.2022, 2-22-38, p 8.1.

¹⁸⁸ TlnRgKo 30.05.2023, 2-21-17109, p 57.1 ja p 57.3.

¹⁸⁹ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15 jj.

¹⁹⁰ HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 3.

¹⁹¹ Vt nt RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.1; RKTko 07.02.2018, 2-16-118651, p 15.

5.3.4. Vanemate sissetulekute ebavõrdsus

Elatise summa korrigeerimise kohta tulenevalt vanemate sissetuleku ebavõrdsusest võib tuua kohtupraktikast vastuolulisi näiteid. Ühest küljest on leitud, et ainuüksi vanemate sissetulekute ebavõrdsus ei saa olla mõjuvaks põhjuseks, mis õigustab ülalpidamiskohustuse jaotuse eeldusliku võrdsuse põhimõttest kõrvale kaldumist.¹⁹² Samuti on leitud, et see, milline on elatise vähendamise asjas lapsega kooselava vanema majanduslik seis, ei oma asja lahendamisel tähtsust.¹⁹³ Uue korra valguses ringkonnakohus siiski sellise käsitusega ei nõustunud. Ringkonnakohus selgitas, et erinevalt varasemast võib kohus PKS § 102 lg 3 kohaselt elatise välja mõista PKS § 101 alusel arvatud elatisega võrreldes suuremas ulatuses lisaks PKS §-s 99 toodud alustele muu hulgas ka lähtuvalt kummagi vanema varalisest seisust või lapsega seotud kulutuste jaotusest vanemate vahel. Ringkonnakohtu arvates on nimetatud sätte mõte selles, et juhul, kui ühel vanemal on märkimisväärselt parem majanduslik olukord lapse vajaduste katmiseks, siis peaks elatise väljamõistmisel (aga ka võimaliku elatise vähendamise hagi lahendamisel) sellega arvestama. Elatise vähendamist ei pidanud kohus sellele vaatamata põhjendatuks, kuna maakohu kogutud tõenditest nähtus, et lapsega kooselava vanema sissetulek ei olnud hageja sissetulekust suurem.¹⁹⁴

Kohtupraktikast võib tuua näite, kus esitatud elatise suurendamise hagis ei soovitud kõrvale kalduda lapse ülalpidamiskohustuse võrdsest täitmisest ega palutud suuremas ulatuses elatise väljamõistmist kummagi vanema varalisest seisust lähtuvalt. Ringkonnakohus selgitas, et kohus võib PKS § 102 lg 3 kohaselt välja mõista elatise suuremas ulatuses, kui oleks konkreetse alaealise lapse kohta PKS § 101 alusel arvatud summa sõltumata sellest, kas pooled sellele tuginevad. Ringkonnakohus leidis, et maakohus seda sätet tuvastatud asjaoludele ei kohaldanud ning tulenevalt apellatsioonimenetluse piiridest, ei ole see võimalik ka ringkonnakohtus.¹⁹⁵

Ülalpidamiskohustuse vanemate vahel võrdse jaotumise põhimõttest on kohtupraktikas kõrvale kaldutud lapse ravikulude osas. Kohus leidis, et kuna hageja ema võimalused sissetuleku teenimiseks on osalise töövõime tõttu võrreldes isa võimalustega oluliselt piiratud, on kohtu hinnangul põhjendatud jätta hageja ravimikulud 40 euro ulatuses kostja kanda. Kohus põhjendas otsust sellega, et elatise suuruse kindlaksmääramisel lähtub kohus muu hulgas ka vanema võimalustest sissetulekut saada ning leidis, et kuna kostja on tööealine ja terve, on tal ka võimalus teenida sissetulekut ja täita ülalpidamiskohustust suuremas ulatuses kui hageja emal.¹⁹⁶

Ülalpidamiskohustuse jagamist vanemate vahel teisiti kui võrdsetes osades ei ole peetud võimalikuks nii seetõttu, et kohus ei ole vanema varalist seisut hinnates pidanud võimalikuks teha esitatu pinnalt hageja soovitud järeldust, et kostja ema majanduslik seisund on hageja omast parem, kui ka seetõttu, et hageja ei ole esitanud asjaolusid, miks tuleks pidada teist vanemat majanduslikult suutlikumaks teenima suuremat sissetulekut kui hageja.¹⁹⁷ Samuti ei ole vanemate võrdsuse põhimõttest kõrvalekaldumist peetud võimalikuks seetõttu, et kohtu ette ei ole toodud ega ka tõendatud asjaolusid, millest tulenevalt oleks võimalik järeldada, et

¹⁹² TlnRgKo 13.09.2022, 2-21-19586, p 11.7.

¹⁹³ HMKo 18.01.2022, 2-21-1634, p 23.

¹⁹⁴ TlnRgKo 31.08.2022, 2-21-1634, p 31.

¹⁹⁵ TlnRgKo 13.09.2022, 2-22-14370, 11.2.

¹⁹⁶ HMKo 29.11.2022, 2-21-138980, p 23.2.

¹⁹⁷ HMKo 27.09.2023, 2-22-12034, p 17.

vanemate majanduslik seisukord on drastiliselt erinev, kuigi hagejad nii väitsid.¹⁹⁸ Isegi kui hageja majanduslik olukord on võrreldes hagi esitamise ajaga küll paranenud, ei ole see toonud kaasa tema elustandardi niivõrd suurt muutust, mis oleks iseseisvaks aluseks kohustusele tasuda kostjale elatisena miinimumist suurem summa olukorras, kus kostja ei ole oma vajaduste täpset suurust tõendanud.¹⁹⁹

Olukorras, kus kohus on hinnanud mõlema vanema varalist seisu ja leidnud, et esile toodud asjaolud ja tõendid võimaldavad tuvastada mõlema vanema majanduslikku olukorda, on kohus asunud seisukohale, et kuna vanematel on võrdväärne sissetulek ja varaline seisund, siis peavad nad andma lapsele ülalpidamist võrdsetes osades. Küll aga ei pidanud ringkonnakohus selles asjas põhjendatuks maakohtu ettepanekut, et kostja peab ülalpidamiskohustuse täitmiseks võõrandama sõiduauto. Kuigi vanem peab eelkõige täitma lapse ülalpidamise kohustust oma sissetulekute arvel, piisava sissetuleku puudumisel aga ka muu vara arvel, siis arvestades kostja elustandardit, on sõiduauto omamine tavapärane. Ühtlasi leidis ringkonnakohus, et maakohtu tuvastatud asjaoludel on põhjendatud järeldada, et kostja sissetulek ja varaline seisund (elustandard) on selline, mis võimaldab kostjal tasuda lapse huvialaringide ja kord aastas reisi eest. See ei kahjusta ei kostja toimetulekut ega tema teise lapse ülalpidamist.²⁰⁰ Kohtupraktikast võib tuua ka näite, kus kohus on leidnud, et vagunelamu omamine ja liisimine (või sellega seotud laenu tasumine) lisaks sõiduautole on põhjendamatu. Hageja huvi viidatud sõidukit omada ei kaalu üles kostja huvi saada kohast ülalpidamist. Vagunelamu on toreduslik ega ole vältimatult vajalik. Küsitav on ka see, kas hageja, olles väidetavalt raskes majandusliku seisus, peab just liisima luksussõidukit (Mercedes Benz GLC 250d).²⁰¹

5.4. Vanemate varalise seisu arvestamine: tuvastatud probleemid ja lahendusettepanekud

- Kohtupraktikas on PKS § 102 lg-s 3 avardatud elatise suurendamise võimalust seni väga tagasihoidlikult kasutatud.
- Autorid möönavad, et kohtupoolne elatise suurendamise otsustus on väga suures ulatuses kohtu kaalutusotsustus, mille rakendamiseks on seaduse tasandil küll võimalus loodud, kuid mille kohta senini nii õiguskirjanduses kui ka Riigikohtu poolt antud konkreetsed juhised puuduvad. See võib põhjustada ka teatud ebakindluse kohtute praktikas.
- Miinimumelatisest suurema elatise väljamõistmisel võib rolli mängida ka piirkondlik eripära.
- Saksamaa õiguskirjanduses ja kohtupraktikas juurdunud seisukoht, mille kohaselt ei ole lapsel (erinevalt abikaasast) igal juhul õigus saada osa vanema varandusest ja elustiilist, ei ole analüüsitud lahendites kajastamist leidnud.

Ettepanekud:

- Teadlikkuse tõstmine

¹⁹⁸ HMKo 30.06.2023, 2-22-19474, p 35.

¹⁹⁹ TrtRgKo 27.02.2023 2-22-938, p 12.

²⁰⁰ TlnRgKo 19.05.2023, 2-22-14370, p 11.2.

²⁰¹ HMKo 12.06.2023, 2-22-19210, p 47.

6. Muud tähelepanekud

6.1. Resolutsiooni täidetavus

Kohtulahendi resolutsioon peab olema selge ja ühemõtteliselt täidetav ka otsuse muu tekstita (TsMS § 442 lg 5; 463 lg 2). Muutunud materiaaloigust arvestades lahendi resolutsiooni sõnastamise kohta on Riigikohus rõhutanud, et tagada tuleb lahendi täidetavus ning vältida olukorda, kus isik peab kohtulahendi resolutsiooni ebaselguse tõttu täiendavalt kohtusse pöörduma. Alates 1. jaanuarist 2022 kehtiva elatise arvutamise korra kohaselt võib kohus elatise välja mõista kindla summana või muutuva suurusena. Kui kohus mõistab elatise välja muutuva suurusena, on lahend selge ja täidetav, kui kohus on märkinud resolutsioonis elatise kogusumma ning toonud välja elatise arvutamise alused selliselt, et iga elatise suurust määrav komponent on märgitud summaliselt (eurodes). Lisaks peab resolutsioonist nähtuma, milliseid komponente tuleb perioodiliselt ümber arvutada ning millised on ümberarvutamise alused. Piisav on viide seaduse sättele (lõike täpsusega²⁰²), mis reguleerib elatise komponendi ümberarvutamise aluseid. Lapsetoetus ja lasterikka pere toetus PHS §-de 17 ja 21 mõttes tuleb lahendi resolutsioonis välja tuua kindla summana (eurodes). Vastasel juhul ei ole esiteks arusaadav, millise summa peab kohtutäitur maha arvama elatise baassumma ja kolme protsendi Eesti Vabariigi keskmise brutokuupalga tulemist. Teiseks ei saa sel juhul kohtulahendi resolutsioonist järeldada, kas hagejaga koos elav vanem saab lapsetoetust ja lapserikka pere toetust, ega seda, et maha tuleks arvata pool toetussummast. Lahendi täidetavuse jaoks on keskne, et kohtutäiturile oleks arusaadav, millistest komponentidest muutuva suurusega elatis koosneb, milliseid komponente peab kohtutäitur ümber arvutama ning millal ümberarvutused teha tuleb.²⁰³

Ka Tartu Ringkonnakohus on rõhutanud, et PKS § 101 lg-d 5–7 võivad oluliselt mõjutada elatise suurust, ning kui otsuse resolutsioonist ei nähtu, milliste PKS § 101 lg-te alusel tuleb elatist arvutada, ei ole kohtuotsuse resolutsioon täidetav.²⁰⁴

Analüüsi valimisse sattunud lahendite pinnalt saab öelda, et 2023. aasta lahendite resolutsioonid on enamasti kooskõlas Riigikohtu suunistega. Samas on jätkuvalt ka selliseid, mis autorite hinnangul on ebaselged ega ole täidetavad. Mõned näited:

- Mõista X-lt Y kasuks alates 1. jaanuarist 2022 kuni 6. märtsini 2028 **välja igakuine elatis 170 eurot**, 7. märtsist 2028 kuni 9. detsembrini 2031 igakuine elatis **175,10 eurot** ning alates 10. detsembrist 2031 kuni Y täisealiseks saamiseni (26. jaanuaril 2034) igakuine elatis **206 eurot**.²⁰⁵
- Välja mõista A Sm-lt L V kasuks elatis 260,33 eurot kuus alates 01.07.2023. a kuni L V täisealiseks saamiseni. **Elatist** indekseeritakse iga aasta 1. aprillil vastavalt PKS § 101 lõigetele 3 ja 4 ning elatise suuruse arvestamisel võetakse arvesse PKS § 101 lg 5.²⁰⁶
- Kuna perehüvitiste seaduses muutuvad lastetoetuse ja lasterikka pere toetuse suurust puudutavad sätted (alates 1. veebruarist 2023 kehtima hakkava redaktsiooni kohaselt) tagasiulatuvalt alates 1. märtsist 2023, mõistab kohus selguse mõttes välja elatise alates 1. jaanuarist 2023 lähtudes tulevikus tagantjärele muutuvast toetuse suuruselt.

²⁰² TrtRgKo 31.10.2023, 2-23-125764, p 7.

²⁰³ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160/42, p 17 jj.

²⁰⁴ TrtRgKo 31.10.2023, 2-23-125764, p 9.

²⁰⁵ TlnRgKo 13.09.2022, 2-21-19586.

²⁰⁶ TMKo 28.08.2023, 2-23-9415.

Sealjuures on kohus arvestanud vastavalt PKS 101 lg 5 (alates 1. veebruarist 2023 kehtivas redaktsioonis) teisele lausele kogu lastetoetusega ja poole lasterikka toetusega. Selliselt kuulub kostjalt hageja kasuks alates 1. jaanuarist 2023 väljamõistmisele elatis 161,47 eurot kuus, mis **muutub vastavalt PKS § lg-tele 3-5.**²⁰⁷

- Välja mõista kostjalt elatis tütre B. B. kasuks alates 12. jaanuarist 2023. a igakuise *elatusrahana* 215 (kakssada viisteist) eurot ja 64 senti kuni tütre täisealiseks saamiseni s.o 6. veebruarini 2033. a **või kuni lapse vajaduste või vanema varalise seisundi muutumiseni.**²⁰⁸
- Välja mõista Ylt elatis B kasuks alates 15. maist 2023 kuni B täisealiseks saamiseni (s.o 22. veebruarini 2029) 175,24 eurot kuus (baassumma 249,78 eurot, millele lisandub 3% keskmisest brutokuupalgast 50,55 eurot ja millest on maha arvatud pool lapsetoetust 40 eurot ja **pooles ulatuses 1/3 poolest** lasterikka pere toetusest 54,17 eurot ning täiendavalt vähendatud 15 % tulenevalt PKS §-st 101 lg 7).²⁰⁹

Kuigi valdavalt on analüüsi valimisse sattunud otsuste resolutsioonid selged ja täidetavad. Ka PKS § 101 lg-st 6 sätestatud elatise komponendi – vanemaga koosveedetud aja – arvestamisel on kohtu resolutsioonis märkinud vanemaga koosveedetud ööpäevade arvu, märkides sulgudes²¹⁰ või vabas vormis tekstina „millest on maha arvatud PKS 101 lg 6 alusel vähendatud proportsionaalselt 9 päeva võrra, mil hageja viibib kostjaga.²¹¹ Samas on analüüsitud lahendite seas ka suhteliselt hiljutine lahend, kus kohtuotsuse resolutsioonist ja lahendi põhjendustest ei ole aru saada, kuidas väljamõistetud elatise suurus on kujunenud.²¹² Kohtuotsuse resolutsioon oli järgmine: ”Rahuldada V P hagi elatise väljamõistmises ning mõista M R-lt V P ülalpidamiseks alates hagiavalduse esitamisest 7. juulil 2022 igakuuliselt kuni 31. jaanuarini 2023 välja elatis summas 225.64 eurot, alates 1. veebruarist 2023 kuni 31.märtsini 2023 elatis summas 215,64 ning alates 1. aprillist 2023 kuni lapse täisealiseks saamiseni igakuuliselt summas 260,33 eurot. Viimati nimetatud elatise summat korrigeeritakse kord aastas 1. aprillil lähtuvalt PKS § 101 lg 3 ja 4 sätestatust.”

Kohus ei ole mitte ainult jätnud elatise suuruse määramisel lapsetoetusega arvestamata, vaid ka kohtu arvutuskäik elatise suuruseni jõudmisel jääb ebaselgeks. Kohtuotsuse põhjenduste (p 9) kohaselt: “Kohus on seisukohal, et kuna sisuliselt ei vaidle kostja vastu edasiulatava elatise väljamõistmisele, siis piirdub kohus vaid viitega PKS § 100 lg-le 1 – ülalpidamist antakse üldjuhul raha perioodilise maksmisega ja lg 2 – alaealise lapse vanem täidab lapse ülalpidamise kohustust elatise maksmise teel eeskätt juhul, kui ta ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises. Samuti viitab kohus PKS § 101 lg 1 – igakuine elatis ühele lapsele ei või olla väiksem kui nimetatud paragrahvi alusel arvatud summa, lg 3 – igakuise elatise arvutamise aluseks on baassumma. Baassumma ühe lapse kohta on 200 eurot, mida indekseeritakse iga aasta 1. aprillil Statistikaameti poolt ametlikult avaldatud eelneva aasta tarbijahinnaindeksi muutusega. Pärast indekseerimist loetakse järgmisel aastal baassummaks eelmisel aastal indekseerimise tulemusel saadud baassumma, lg 4 – baassummale lisandub kolm protsenti eelneva kalendriaasta kohta Statistikaameti kodulehel avaldatud Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast. Lisanduv summa arvutatakse vastavalt brutokuupalga muutusele iga aasta 1. aprillil. Puutuvalt asjaolusse, et kostja on enda teatel maksnud elatist kuni käesoleva ajani juba menetluse ajal, märgib kohus, et pooltel on võimalik teha vastavad tasaarvestused kohtuotsuse

²⁰⁷ HMKo 17.01.2023, 2-22-1744, p 15.

²⁰⁸ VMKo 5.06.2023, 2-23-101857.

²⁰⁹ HMKo 10.10.2023, 2-23-7159.

²¹⁰ TrtRgKo 16.12.2022, 2-22-921.

²¹¹ HMKo 5.09.2022, 2-22-2557.

²¹² TMKo 2-22-16706.

täitmise ajal nende summade osas, mida on juba tasutud”. Seega ei ole kohus põhjendustes märkinud mitte konkreetse vaidluse asjaolusid, vaid üksnes seadust tsiteerinud. Kuigi kohtulahendi peale on esitatud apellatsioonkaebus, puudutab see üksnes menetluskulude jaotust.²¹³

6.2. Tagaseljaotsused

Analüüsitud kohtulahendite valim sisaldas ka menetlusi, mille lõpplahendiks maakohtus oli tagaseljaotsus. Kohtutel on võimalus elatisasja rahuldada tagaseljaotsusega, seda hagiavalduses märgitud ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud ulatuses, kui kostja ei ole kohtu määratud tähtajal hagile vastanud (TsMS § 407 lg 1). Tagaseljaotsuse tegemisel ei hinda kohus tõendeid ja lähtub vaid hagi esitatud asjaoludest. Tagaseljaotsuse tegemine õiguslikult põhjendatud nõude puhul on aga üksnes kohtu õigus.²¹⁴

Õiguskirjanduses on kohtupraktikale viidates tõdetud, et tagaseljaotsuse tegemine on problemaatiline lapsele elatise väljamõistmise asjades.²¹⁵ Kohus peab hindama otsuse tegemiseks vajalikke hagi toodud asjaolusid ja võtma seisukoha, kas tal on piisavalt teavet, et teha PKS § 101 järgne lahend.

Kohtul lasub elatisasjades kohustus selgitada välja nõude suurust mõjutavad asjaolud. TsMS § 444 lg 3 järgi võib kohus tagaseljaotsuse teha kirjeldava ja põhjendava osata. Just olukorras, kus hageja(d) nõuavad miinimumelatisest suuremat elatist, ei ole kohtumenetluses kohtupoolne uurimisprintsipi kohaldamine jälgitav. Nii on kohus lugenud tagaseljaotsuses seadusjärgsest miinimumelatisest suurema elatise põhjendatuks ilma ühegi täiendava lauseta.²¹⁶ Hagejad nõudsid elatist miinimummäärast suuremas summas. Maakohus leidis, et hagejad on hagiavalduses kirjeldanud oma regulaarsete kulutuste suurust. Kohtu hinnangul on hagejate nõue põhjendatud, hagiavaldus tuleb rahuldada ning hagejale I ja II mõista välja elatis taotletud suuruses kuni kummagi hageja täisealiseks saamiseni. Sama otsuse sissejuhatavas osas on kohus aga märkinud, et lapsed elavad ema juures, isaga on viibinud keskmiselt 4–7 päeva kalendrikuus, seoses isa kolimisega on koosveedetud aeg vähenenud. Riigikohus leidis, et ka PKS § 101 lõiget 6 on põhjendatud tõlgendada selliselt, et kohus vähendab proportsionaalselt PKS § 101 alusel arvatatud elatise suurust sõltumata poolte väidetest. Seda eeldusel, et asjaolu, et lahus elava vanema juures viibimise aeg jääb vahemikku keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, nähtub suhtluskorda reguleerivast kohtulahendist või kui vanemad selle asjaolu üle ei vaidle.²¹⁷ Maakohus saab tagaseljaotsusega rahuldada nõude üksnes ulatuses, milles see on õiguslikult põhjendatud. Seega olukorras, kus kohtul tuleb ise kontrollida elatise maksmiseks kohustatud vanema juures viibitud aega, selle pikkus tuleneb ka hagiavaldusest, on kohus menetlusõigust rikkudes teinud lahendi, millega ta on esitatud nõude täielikult rahuldanud.

²¹³ TMKo 2-22-16706.

²¹⁴ RKTkm 16.04.2014, 3-2-1-6-14, p 14.

²¹⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne (viide 3), § 407 komm. 3.4 (T. Tampuu) viitega RKTko 29.04.2015, 3-2-1-21-15, p 10–12, 15.

²¹⁶ TMKo 2-23-12858.

²¹⁷ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.7.

Küsitav on ka kooskõla seaduse mõtte ja Riigikohtu praktikaga kohtulahendites, kus kohus on mõistnud kohustatud isikult küll välja elatise miinimumi, jättes aga kontrollimata muude eelduste täitumist, eelkõige selgitamata välja PKS § 101 lg 6 järgset lapsega veedetud aega.

Kohtud on siiski tagaseljaotsuste puhul enamike analüüsitud lahendite puhul arvestanud PKS § 101 lg-s 5 nimetatud toetustega.²¹⁸

7. Peamised järeldused

- Kohtupraktikas on elatise arvutamise uue korraga kehtestatud põhimõtet, et peretoetusi võetakse arvesse sisuliselt automaatselt, rakendatud ebaühtlaselt.
- Kohtupraktika on olnud ebaühtlane lasterikka pere toetuse arvestamisel kärgperede laste osas.
- Kohtupraktikas on osutunud probleemiks kohustatud vanemaga koosveetud aja kindlaksmääramine; kohtupraktika on selles osas erinev.
- Kohtud pigem ei ole võtnud omaks Riigikohtu tõlgendust, et kohus peab PKS § 101 lg-t 6 omal algatusel arvestama ja kohustatud vanemaga koosveedetava aja kindlaks tegema.
- Kohtupraktikas on PKS § 102 lg-s 3 avardatud elatise suurendamise võimalust seni väga tagasihoidlikult kasutatud.
- Sageli kohustatakse juba menetluse võtmise määruses ühte või isegi mõlemat vanemat esitama andmeid oma sissetulekute ja vara kohta. Maakohtud selgitavad pooltele PKS § 101 rakendamist ka menetluse kestel, näiteks suulisel istungil või kirja teel.
- Elatise asjade menetlemisel ei ole kohtutel välja kujunenud selgeid, pooltele arusaadavaid ja prognoositavaid kohtumenetluse etappe. Selgitamiskohustust on kohtud täitnud üsna erinevalt. Ka eelmenetlus on erinevalt läbi viidud. Mitmes menetluses, kus kohtud on ka pooltelt nõudnud tõendite esitamist, ei ole kohus esitatud tõenditest edasises kohtumenetluses lähtunud.
- Vaatamata Riigikohtu seisukohtadele ja antud juhiste²¹⁹ ei ole kohtud tõendamiskoormise jaotust arusaadavalt esile toonud.
- Hagiavalduse vormil on esitatud umbes pooled analüüsi aluseks olevates menetlustes esitatud hagiavaldused (arvestus tugineb üksnes maakohtute lahenditel).
- Kohtuotsuse resolutsioonid, üksikud erandid välja arvatud, lähtuvad valdavas osas Riigikohtu antud juhistest. Enamasti on elatise summa arvutuskäik selge ja jälgitav, kuid esineb üksikuid lahendeid, mille puhul puudub arvutuskäik, mistõttu jääb ebaselgeks, kuidas elatise summa on arvatud.
- Enamus valimis olnud maakohtu asjadest on lahendatud 6-9 kuuga. Samas on ka asju, mis olid maakohtu menetluses kauem kui üks aasta. Samuti on asju, mida maakohtud lahendasid vaid mõne kuuga. Tõsi, enamus paari kuuga lahenduse leidnud asjadest on olnud kompromissimäärused, tagaseljaotsused, õigeksvõtul põhinevad otsused või menetluse võtmisest keeldumised.
- Probleemaatiline on tagaseljaotsuste tegemine alaealise lapse elatisasjades, kuna uurimisprintsipi rakendamine ei ole jälgitav.
- Probleemaatiline on asjaolu, et elatise summa võib olla erinev olenevalt valitud menetlusliigist.

²¹⁸ TMKo 07.07.2023, 2-23-8350; TMKo 21.09.2023, 2-23-10670; TMKo 26.08.2022, 2-22-8499 p 4.

²¹⁹ RRTKo 22.06.2022, 2-19-19160, p 15.6.